

Seletuskiri

Vabariigi Valitsuse otsuse eelnõu “Eesti seisukohad Euroopa Konkurentsivõime Fondi loomise määruse kohta” juurde

Euroopa Komisjoni 16. juulil 2025 avaldatud ettepanek **Euroopa Konkurentsivõime Fondi** (EKF) loomiseks on osa ELi 2028–2034 perioodi mitmeaastasest finantsraamistikust (MFF). EKFi eesmärk on suurendada ELi konkurentsivõimet, vähendades strateegilisi sõltuvusi ja tugevdades majanduslikku vastupanuvõimet, eelkõige strateegilistes sektorites ja tehnoloogiates toetades kogu investeerimisteedkonda alates teadus- ja arendustegevusest kuni tootmise ja turule viimiseni.

EKF koondab ühtsesse raamistikku 14 olemasolevat ELi rahastamisvahendit¹, mille kogumahuks on komisjon pakkunud 451 miljardit eurot. Sellest EKFi määruse alusel on võimalik taotleda vahendeid nelja poliitikavaldkonna toetuseks: 1) vastupidavuse, kaitse- ja kosmosevaldkond (125,2 mld); 2) digiarengusse panustamine (51,5 mld); 3) puhas üleminek ja tööstuse heitkoguste vähendamine (26,2 mld) ning 4) tervis, põllumajandus, biotehnoloogia ja biomajandus (20,4 mld). Sellele lisandub 11 mld eurot InvestEU instrumendi jaoks, mis tagastamatute toetuste kõrval suurendab finantsinstrumentide (laenud, käendused jm) osakaalu ning võimendab eelarve mahtu kaasates erasektori rahalise panuse.

Eesti toetab EKFi loomist, pidades seda strateegiliselt oluliseks Euroopa majandusliku tugevuse, tehnoloogilise arengu ja tarneahelate vastupanuvõime tagamisel. Fond peab toimima koostöös teiste ELi poliitikate ja programmidega ning tagama sujuva ülemineku ilma halduskoormust või rahastuse katkestusi tekitamata. Eesti rõhutab, et fond peab parandama innovatsiooni rahastamist kogu arendusahela ulatuses, toetama väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid ning tagama kõikide liikmesriikide huvide kaitse ja liikmesriikide võimaluse täpsemate tööprogrammide ja rakendamise tingimuste kujundamisel kaasa rääkida.

Eesti toetab fondi jagunemist nelja poliitikavaldkonna vahel, mis katavad kõiki Eesti jaoks pikema aja jooksul prioriteetseid valdkondi. Nii tehnoloogiate arendamisel ja tegevuse skaleerimisel vajavad ELi tasemel tugevat toetust ja koordineeritud lähenemist kaitse, kosmose ja siseturvalisuse (sh kriitilise infrastruktuuri kaitse) valdkond, kui ka rohe- ja digipöörde ning tervise, põllu- ja biomajanduse valdkonnad (sh toiduainetööstus), mille edukus ja eesmärkide täitmine sõltuvad samuti tehnoloogilisest innovatsioonist, lahenduste turuküpsusest ja kasutuselevõtust. Eesti seisukohad käsitlevad ka täpsemaid rõhuasetusi

¹ Horizon Europe, Innovatsioonifond (IF), Digitaalse Euroopa Programm (DEP), CEF Digital, Euroopa kaitsefond (EDF), laskemoona tootmist toetav määrus (ASAP), Instrument Euroopa kaitsetööstuse tugevdamiseks ühishangete kaudu (EDIRPA), Euroopa kaitsetööstuse programm (EDIP), ELi terviseprogramm EU4Health, Euroopa kosmoseprogramm, IRIS, InvestEU programm, ühtse turu programm (VKE-osa) ja LIFE-programm.

poliitikavaldkondade kaupa.

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Komisjon avaldas 16.07.2025. a COM(2025) 555 määruse eelnõu, millega luuakse Euroopa Konkurentsivõime Fond, sealhulgas kaitseuringute ja -innovatsiooni eriprogramm, tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) 2021/522, (EL) 2021/694, (EL) 2021/697 ja (EL) 2021/783 ning muudetakse määrusi (EL) 2021/696, (EL) 2023/588 ja (EL) [Euroopa kaitsetööstuse programm].

Euroopa Konkurentsivõime Fond (edaspidi „EKF“ või „fond“) on osa ELi 2028-2034 perioodi mitmeaastasest finantsraamistikust (MFF). EKFi eesmärk on suurendada ELi konkurentsivõimet, vähendades strateegilisi sõltuvusi ja tugevdades majanduslikku vastupanuvõimet, eelkõige strateegilistes sektorites ja tehnoloogiates toetades kogu investeerimisteeda alates teadus- ja arendustegevusest kuni tootmise ja turule viimiseni.

EKFi määruse fookuses on nelja valdkondliku poliitikaakna edendamine: vastupanuvõime, kaitse- ja kosmosevaldkond; digiarengusse panustamine; puhas üleminek ja tööstuse heitkoguste vähendamine ning tervis, põllumajandus, biotehnoloogia ja -majandus. EKFiga soovitakse eelistada ELis strateegiliste tehnoloogiate ja tootmise arendamist. Tagastamatute toetuste kõrval on eelnõuga kavas suurendada finantsinstrumentide (laenud, käendused jm) osakaalu, et suurendada erasektori rahalist osalust ja huvi tulemuste vastu (tuginedes praeguse InvestEU programmi kogemustele ja praktikale).

EKF koondab ühtsesse raamistikku 14 olemasolevat ELi rahastamisvahendit: Euroopa horisont (HE), Innovatsioonifond (IF), Digitaalse Euroopa programm (DEP), Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkond (CEF), Euroopa Kaitsefond (EDF), Laskemoona tootmist toetav määrus (ASAP), Instrument Euroopa kaitsetööstuse tugevdamiseks ühishangete kaudu (EDIRPA), Euroopa kaitsetööstuse programm (EDIP), EL tervise heaks programm (EU4Health), Euroopa kosmoseprogramm, IRIS, InvestEU programm, ühtse turu programm (VKEda tegevussuund) ja Keskkonna rahastusinstrument (LIFE).

EKFiga seotud instrumentide kogumaht on 451 mld eurot. Sellest 175 mld kavandatakse Euroopa Horisondile ja 41 mld Innovatsioonifondile, mis jätkavad iseseisvate instrumentidena kuid on EKFiga otseselt seotud ja võimendavad samu poliitikaeesmärke. Konkurentsivõime fondi fookuses olevad neli poliitikavaldkonda ja nendega seotud eelarved on järgmised: 1) vastupidavuse, kaitse- ja kosmosevaldkond (125,2 mld); 2) digiarengusse panustamine (51,5 mld); 3) puhas üleminek ja tööstuse heitkoguste vähendamine (26,2 mld) ning tervis, põllumajandus, biotehnoloogia ja biomajandus (20,4 mld). Sellele lisandub 11 mld eurot suuresti InvestEU instrumendi jaoks, mis tagastamatute toetuste kõrval suurendab finantsinstrumentide osakaalu ning võimendab eelarve mahtu kaasates erasektori rahalise panuse. EKF määruse eelnõus on valdkonnaosade jaotus esitatud väiksemate summadena kui

MFFis, sest MFF-i raames on summad suuremad tänu 11 miljardi euro suurusele InvestEU instrumendile, mida saab kasutada horisontaalselt kõigi valdkondade üleselt.

EKFi eelarve mahu osas, sh selle jagunemise kohta poliitikaakende vahel, võetakse seisukohad ELi pikaajalist eelarvet aastateks 2028-2034 käsitletavates Vabariigi Valitsuse seisukohtades. Samuti käsitletakse seal Eesti seisukohti ELi eelistamise (EU preference) küsimuses ja viidatakse ka paindlikkusele 10% ulatuses eelarvesummasid (sh EKFi poliitikaakende vahel) ümber suunata juhul, kui väliskeskkond või muud asjaolud oluliselt muutuvad.

Määrus võetakse vastu seadusandliku erimenetluse raames. Nõukogus on eelnõu vastuvõtmiseks vajalik ühehäälneline otsus. Eelnõu üle toimuvad läbirääkimised ELi Nõukogu vastavas MFF-i *ad hoc* töörühmas. Novembri lõpus ja detsembri alguses käsitleti töörühmas nõukogu eesistuja kompromissteksti esimest tervikversiooni. Rahvusparlamentide subsidiaarsuskontrolli tähtaeg oli 13.11.2025. a.

Vabariigi Valitsuse otsuse eelnõu ja seletuskirja koostas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi Euroopa Liidu ja rahvusvahelise koostöö osakonna juhataja Silver Tammik (silver.tammik@mkm.ee). Seletuskirja on kooskõlastanud EL asjade asekancler Maria Alajõe (maria.alajoe@mkm.ee).

2. MÄÄRUSE EELNÕU JA VÕRDLEV ANALÜÜS

I PEATÜKK. Üldsätted

I Jagu. Fondi eesmärgid ja struktuur

I jaos (artiklid 1-4) artiklis 1. kirjeldatakse Euroopa Konkurentsivõime Fondi (EKF) ning sätestatakse fondi eesmärgid, eelarve aastateks 2028-2034, liidu toetuse vormid ning eeskirjad toetuse andmiseks. Määratletakse ka fondi poliitikaharud ning rõhutatakse seda, et eelnõuga kehtestatakse õigusraamistik, et tagada varustuskindlus, kõrvaldada investeerimistakistused ja tootmise kitsaskohad ning toetada liidu tööstusbaasi konkurentsivõimet. Eelnõu artiklis 2 määratletakse eelnõus kasutatavad mõisted. Artikkel 3 sätestab määruse eelnõu üldeesmärgid ja erieesmärgid. Fondi erieesmärgid jagunevad nelja valdkonda: 1) puhta energia ja tööstuse süsinikuheite vähendamine, 2) tervishoiu, biotehnoloogia, põllumajanduse ja biomajanduse konkurentsivõime suurendamine, 3) ELi digitaalse juhtpositsiooni kindlustamine ja 4) vastupanuvõime, julgeoleku, kaitsetööstuse ning kosmosepoliitika tugevdamine. Artikkel 4 sätestab fondi rahastamise alused ning eelarve aastateks 2028-2034, mis on 234,3 miljardit eurot. See summa jaotub üld- ja erieesmärkide vahel, millest 11 miljardit eurot eraldatakse üldeesmärkideks ning 223,3 miljardit eurot eelnõu artikli 3 lõike 2 punktides osutatud erieesmärkide jaoks.

II Jagu. Ühtne reeglistik

II jaos (artiklid 5-14) määratakse fondi rahastuse, koordineerimise, rakendamise ja juhtimise põhimõtted. Fondi võivad täiendavalt panustada liikmesriigid, kolmandad riigid,

rahvusvahelised organisatsioonid ja muud partnerid, mida käsitletakse sihtotstarbelise välistuluna. Rahastamine võib toimuda koos teiste liidu programmidega, sealhulgas kombineeritud või kumulatiivse rahastamisena. Euroopa Komisjon vastutab fondi järjepideva rakendamise ja kooskõlastamise eest riiklike ning piirkondlike partnerluste ning muude liidu fondidega, toetades seejuures liidu strateegilisi, julgeoleku- ja majandushuvisid. EKFi rakendatakse tööprogrammide ja väljavalimismenetluste kaudu, mis võivad hõlmata rahalist tuge, auhindu, eelarvelisi tagatiseid ja rahastamisvahendeid, ning mille puhul kehtivad rahastamiskõlblikkuse ja ELi eelistamise tingimused. Samuti sätestatakse kolmandate riikide võimalik osalemine fondis läbi assotsieerimislepingute, tagades seejuures õiglane panus ja kasu ning liidu finantshuvide ja julgeoleku kaitse. Lisaks luuakse nõuandekogud ja strateegiliste sidusrühmade nõukogu, kes annavad soovitusi fondi tegevuse, investeeringute ja strateegiliste prioriteetide kohta.

II PEATÜKK. Euroopa konkurentsivõime fondi vahendite kogum

I Jagu. Sihttoetuste, hangete ja tööstuspoliitika koordineerimise vahendid

I jaos (artiklid 15-20) sätestatakse EKFi rakendamise põhimehhanismid, mille kaudu kavandatakse, juhitakse ja viiakse ellu fondi meetmeid tööprogrammide vormis. Tööprogrammid määravad kindlaks rahastamisvormid, hindamiskriteeriumid ja prioriteetsed tegevused. Samuti luuakse võimalus paindlikumate ja erandlike rahastus- ning väljavalimismenetluste kasutamiseks, et kiirendada investeeringuid ja tugevdada liidu tööstuslikku ning tehnoloogilist vastupanuvõimet.

II Jagu. EKFi InvestEU instrument

II jaos (artiklid 21-25) sätestatakse, et EKFi InvestEU instrument on liidu horisontaalne toetusvahend, mis pakub eelarvelist tagatist ja rahastamisvahendeid, sealhulgas segarahastamist, eesmärgiga toetada üld- ja erieesmärke ning kõrvaldada turutõrkeid. Instrumendi kaudu suunatakse toetust eelkõige kasvu- ja idufirmadele, et tagada nende juurdepääs kapitalile ja soodustades kasvufirmade kestlikku kasvu. Instrumenti rakendavad avatud struktuuriga partnerid, nagu Euroopa Investeerimispank, rahvusvahelised ja riiklikud finantseerimisasutused ning erandkorras eraõiguslikud asutused, kelle valik peab olema läbipaistev ja objektiivne. Ainuõiguslikkuse põhimõte aitab tagada, et rahastamisvahendeid kasutatakse üksnes selle jao raames.

III PEATÜKK. Projektinõustamine, VKEde koostöö, oskuste arendamine ja juurdepääs rahastamisele

I Jagu. Projektinõustamine

I jaos (artikkel 26) sätestatakse, et projektinõustamine peab olema kättesaadav nii tagastatavate kui ka tagastamatute vahendite puhul ning toetama fondi üldeesmärkide saavutamist. Määratletakse, milliseid teenuseid nõustamine hõlmab, sealhulgas investeerimisprojektide arendamist, ettevõtluse hoogustamist ning VKEde ja idu- ning kasvufirmade ligipääsu

rahastusele. Lisaks sätestatakse nõustamisteenuste läbipaistva ja koordineeritud osutamise, huvide konfliktide vältimise ning koostöö liidu ja riiklike partneritega reeglid.

II Jagu. VKEde koostöö

II jaos (artiklid 27-30) sätestatakse, kuidas luuakse ELi ettevõtlusvõrgustik, mis toetab eelkõige VKEsid, idu- ja kasvufirmasid aidates neil kasvada ja laieneda nii liidus kui ka rahvusvaheliselt. Fondi kaudu pakutakse ettevõtetele laiaulatuslikku tuge, sealhulgas ärinõustamist, rahastamisele juurdepääsu, turulepääsu hõlbustamist ja ettevõtluse edendamist. Samuti toetatakse VKEdele suunatud sektoripõhiseid meetmeid, mis edendavad innovatsiooni ja laienemist strateegilistes valdkondades. Lisaks rahastatakse oskuste arendamist ja koolituspartnerlusi, et tagada tööjõu ümber- ja täiendusõpe ning tugevdada sidet hariduse ja ettevõtluse vahel konkurentsivõimelise majanduse saavutamiseks.

III Jagu. Toetusesaajatele mõeldud tugiteenus

III jaos (artikkel 31) sätestatakse, et fond tagab ühtse elektroonilise andmevahetuse säilitamise ja laiendamise, et lihtsustada osalejate juurdepääsu liidu rahalistele vahenditele. Lisaks võib fond toetada lisategevusi, mis kiirendavad rahastamisele ja investeringutele ligipääsu ning soodustavad tulemuste rakendamist ja väärtustamist erinevate toetuste, nõustamisteenuste ja spetsiaalsete platvormide kaudu.

IV PEATÜKK. Puhtale energiale ülemineku ja tööstuse süsinikuheite vähendamise toetamine.

IV peatükis (artiklid 32-35) sätestatakse, et fond vahenditest rahastatakse meetmeid, mis toetavad liidu üldeesmärke, eelkõige puhtale energiale üleminekut ja tööstuse süsinikuheite vähendamist. Toetust antakse laiale tegevuste ringile, alates uuenduslike energialahenduste, energiatõhususe ja kestlike kütuste arendamisest kuni puhta tehnoloogia tootmise, ringmajanduse ja sinimajanduse edendamiseni. Lisaks nähakse ette eeskirjad rahastamise paindlikkuse ja sidususe tagamiseks teiste ELi programmidega ning võimaldatakse kasutada võistupakkumise mehhanisme, et tõhusamalt suunata investeringuid süsinikuheidet vähendavatesse projektidesse.

V PEATÜKK. Tervishoiu, biotehnoloogia, põllumajanduse ja biomajanduse toetamine

V peatükis (artiklid 36-37) sätestatakse, et fond toetab tervishoiu-, biotehnoloogia-, põllumajandus- ja biomajanduspoliitika meetmeid, mis aitavad saavutada liidu üld- ja erieesmärke. Selline toetus hõlmab tegevusi, mis parandavad rahvatervist ja tervishoiusüsteeme, edendavad meditsiini- ja biotehnoloogia arendamist ning kättesaadavust, toetavad biomajanduse ja põllumajanduse innovatsiooni ja konkurentsivõimet ning tugevdavad toiduga kindlustatust ja kestlikkust. Lisaks soodustatakse VKEde ja idufirmade ligipääsu rahastusele, suurendatakse sektori konkurentsivõimet ja tagatakse sidusus teiste ELi teadus- ja innovatsiooniprogrammidega.

VI PEATÜKK. Digitaalse juhtpositsiooni toetamine

VI peatükis (artiklid 38-39) sätestatakse, kuidas fond toetab digitaalse juhtpositsiooni poliitikat, et saavutada liidu üld- ja erieesmärgid. Toetus hõlmab tervet digisektorit, sealhulgas tehisintellekti, andmehaldust, andmevahetust ja töötlust, kvantitehnoloogiat, pooljuhte, fotonikat, küberturvalisust, kõrgjõudlusega andmetöötlustvõimekust, sh gigahertsi ja nende harud, 6G sidevõrke, pilv- ja serverandmetöötlust ja uusi kujunemisjärgus digitehnoloogiaid. Meetmetega soodustatakse tehnoloogilist suveräänsust, ettevõtjate ja VKEdes konkurentsivõimet, digioskuste arendamist ning digiüleminekut, sh kvaliteetsete ja automatiseeritud teenuste vaatest avalikus ja erasektoris. Lisaks nähakse ette, et tagatakse sidusus teiste ELi programmidega ning toetatakse õigusaktide ja poliitikate väljatöötamist ja rakendamist.

VII PEATÜKK. Vastupanuvõime ja julgeoleku, kaitsetööstuse ja kosmosesektori toetamine

VII peatükis (artiklid 40-41) sätestatakse, kuidas fond toetab kosmos- ja kaitsevaldkonna poliitikat, et saavutada liidu üld- ja erieesmärgid. Rahastust eraldatakse artikli 4 lõike 2 punktis e sätestatud eelarvest ja täiendavatest osalustest. Lisaks nähakse ette, et luuakse kosmos- ja kaitsevaldkonna nõuandekogu, mis nõustab komisjoni koordineerimise, vastastikuse täiendavuse ja rahaliste vahendite kasutamise osas, et suurendada investeeringute tõhusust ja tulemuste kvaliteeti.

I Jagu. Vastupanuvõime poliitika toetamine

I jaos (artiklid 42-43) sätestatakse, et fond toetab vastupanuvõime poliitikat, et tugevdada ELi tööstuse strateegilist autonoomiat, majanduslikku julgeolekut ja toormete väärtusahela vastupidavust. See hõlmab toormete uurimise, kaevandamise, töötlemise ja ringlussevõtu arendamist, kriitiliste toormete varude loomist ning strateegiliste projektide toetamist vastavalt rohe- ja digiülemineku eesmärkidele. Toetust võib anda ka teadus- ja innovatsioonikoostöö kaudu ning strateegiliste projektide puhul kohaldatakse erisätteid, et tagada sidusus ja tõhus rakendamine.

II Jagu. Kaitsetööstuse poliitika toetamine

II jaos (artiklid 44-56) sätestatakse ELi kaitsetööstuse poliitika toetamise õiguslik raamistik. Artiklis 44 määratletakse viis põhisuunda, mille kaudu EL toetab kaitsetööstust, sealhulgas ühishuviprojektid, teadus- ja arendustegevus, tööstuse vastupanuvõime ja vastupanuvõime tugevdamine, ühishanked ning sõjaline logistika ja liikuvus. Artiklid 45–49 täpsustavad iga toetussuunaga seotud meetmeid, sealhulgas Euroopa ühishuvi kaitseprojektide elluviimist, innovatsiooni ja koostalitlusvõime parandamist, kaitsetoodete tootmise laiendamist ning logistiliste võimekuste arendamist. Artiklis 50 käsitletakse kolmandate riikide, nagu Ukraina ja Euroopa Majanduspiirkonna liikmete, osalemise tingimusi liidu kaitseprogrammides. Võimalik on ka teiste riikide osalemine vastavalt sõlmitavatele assotsiatsioonilepingutele.

Artiklis 51 sätestatakse rahastamiskõlblikkuse nõuded, et mh vältida mitteassotsieerunud kolmandate riikide kontrolli või mõju ELi kaitseprojektidele. Artiklid 52-55 reguleerivad rahastamismäärasid, projektide hindamiskriteeriume, tulemuste omandiõigust ja salastatud

teabe käsitlemise korda, et tagada ELi kaitseuringute ja -tööstuse julgeolekut ning strateegilist autonoomiat. Lisaks luuakse kaitsetööstuse nõuandekogu, mille ülesanded ja liikmed sätestatakse artiklis 56.

III Jagu. Kosmosesüsteemid ja kosmosepoliitika rakendamine

III jaos (artiklid 57-78) kirjeldatakse, milliste komponentide kaudu liidu kosmosesüsteeme ja kosmosepoliitikat rakendatakse, millised on fondi alusel rahastamiskõlblikud tegevused ning kuidas toimub rahastamine ja millised on juurdepääsutingimused. ELi strateegilise autonoomia ja julgeoleku tagamiseks on selle jao alusel toetatavad programmid näiteks Galileo, Copernicus ja turvalise ühenduse süsteemid. Kehtestatakse reeglid kolmandate riikide osalemise, rahastamiskõlblikkuse, hankemenetluste, omandiõiguse ja andmete kasutamise kohta. Erilist tähelepanu pööratakse turvalisusele, salastatud teabe kaitsele ja riskihaldusele, et tagada süsteemide töökindlus ja usaldusväärsus. Lisaks käsitletakse EKFi kaudu kosmosevaldkonna majandusliku ja tehnoloogilise suutlikkuse tugevdamist, toetades innovatsiooni, ettevõtlust ja CASSINI algatust. Käsitletakse ka läbipaistva juhtimise, pädevate asutuste rolli ning koostöö tähtsust Euroopa Kosmoseagentuuri ja liikmesriikidega, et kujundada ühtne ja konkurentsivõimeline Euroopa kosmoseökosüsteem.

IV Jagu. Tööstuspoliitika toetamine julgeoleku valdkonnas

IV jaos (artiklid 79-82) sätestatakse tööstuspoliitika toetamise raamistik tsiviiljulgeoleku valdkonnas. Sätestatakse, et liit toetab meetmeid, mis hõlmavad elutähtsa taristu kaitset, kuritegevuse ja terrorismi vastast võitlust, piiride ja mereturvalisuse tagamist ning tsiviilvalmiduse tugevdamist looduslike ja inimtekkeliste kriiside korral. Toetuste raames soodustatakse teadus- ja arendustegevust, innovatsiooni, VKEde kasvu, tehnoloogiliste lahenduste katsetamist, valideerimist ja kasutuselevõttu, samuti poliitika- ja õigusraamistike väljatöötamist ja rakendamist. Artiklid käsitlevad ka tulemuste omandiõigust ja kasutamise korda, andes ettenähtud tingimustel liidule õiguse kasutada või omada rahastatud projektide tulemusi ning piiratakse nende tulemuste omandi- või kasutamiseõiguse üleandmist kolmandate riikide õigussubjektidele, et kaitsta ELi julgeolekuhuve. Lisaks kehtestatakse sihttoetuste andmise finantseeskirjad, mis võimaldavad katta kuni 100% rahastamiskõlblikest kuludest ja toetada ka kaudseid kulusid kuni 25% ulatuses.

VIII PEATÜKK. Lõppsätted

VIII peatükis (artiklid 83-90) sätestatakse EKFi komiteemenetlus, delegeeritud volituse ning varasemate programmide kehtetuks tunnistamine ja üleminekusätted. Euroopa Komisjoni abistavad erinevates koosseisudes komiteed vastavalt energia, tervishoiu, digivaldkonna, kaitse, kosmose ja julgeoleku valdkonnale. Euroopa Komisjonile antakse õigus võtta vastu delegeeritud õigusakte kuni 2035. aastani. Samuti sätestatakse üleminekusätted, mis tagavad varasemate meetmete jätkumise kuni nende lõpetamiseni. Eelnõu kohaselt jõustub määrus selle avaldamisele järgneval päeval ning on alates 2028. aasta 1. jaanuarist siduv ja vahetult kohaldatav

kõigis

liikmesriikides.

3. MÄÄRUSE EELNÕU VASTAVUS ÕIGUSLIKULE ALUSELE, SUBSIDIAARSUSE JA PROPORTSIONAALSUSE PÕHIMÕTETELE

Õiguslik alus

Määrusega kehtestatakse Euroopa Konkurentsivõime Fondi rahastuspakett, sealhulgas EL rahalised vahendid puhtale energiale üleminekus ja tööstuse süsinukuheite vähendamiseks, digitaalse juhtpositsiooni edendamiseks, tervisehoiu, biotehnoloogia, põllumajanduse ja biomajanduse, vastupanuvõime, kaitsetööstuse ja kosmose sektori edendamiseks.

Fond tugineb mitmele Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklile. ELTL artikkel 43 lõige 2 näeb ette ühise põllumajanduspoliitika eesmärkide toetamist. ELTL artikkel 168 lõige 5 näeb ette kaitsta ja parandada inimeste tervist, toetades tervishoiu-, biotehnoloogia-, põllumajandus- ja biomajanduse sektori konkurentsivõimet.

ELTL artikli 172 kohaselt tuleb asjaomaste tegevustega toetada konkurentsivõimet digiülemineku kaudu avalikku huvi pakkuvates valdkondades. ELTL artikkel 173 lõige 3 näeb ette meetmeid Euroopa tööstusbaasi konkurentsivõime suurendamiseks, sealhulgas väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate toetamise teadusuuringute, puhta energia ja digiülemineku, tervishoiu, biotehnoloogia, põllumajanduse, biomajanduse, kosmose, julgeoleku ja kaitse valdkondades.

ELTL artikkel 175 kohaselt tuleb teostada meetmeid, et parandada konkurentsivõimet kogu siseturul, sealhulgas laienduste kontekstis, arvestades majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust.

ELTL artikkel 182 lõige 4, artikkel 183 ja artikkel 188 lõige 2 näevad ette meetmeid teadusuuringute ja innovatsiooni toetamiseks kaitsevaldkonnas. ELTL artikkel 189 lõige 2 kohaselt tuleb liidu kosmosepoliitika toetamiseks rakendada asjaomaseid meetmeid.

ELTL artikkel 192 lõige 1 näeb ette meetmeid keskkonna säilitamiseks, kaitsmiseks ja kvaliteedi parandamiseks ning toetab üleminekut puhtale energiale kliimamuutuste leevendamiseks.

ELTL artikkel 194 lõige 2 kohaselt tuleb tagada energiaturu toimimine, energiavarustuskindlus, energiatõhusus ja energia säästmine ning arendada uusi ja taastuvenergiaallikaid ning energiavõrkude ühendamist.

ELTL artikkel 212 lõige 2 näeb ette meetmeid strateegiliste partnerite toetamiseks kaitsetööstuses.

ELTL artikkel 322 lõige 1 punkt a kohaselt tuleb kehtestada finantseeskirjad eelarve koostamiseks, täitmiseks, aruandluseks ja auditeerimiseks.

Eeltoodust tulenevalt on EL-il ELTL sätete alusel pädevus määruse eelnõu vastuvõtmiseks ning eelnõu on kooskõlas ELTL eesmärkidega.

Subsidiaarsus

Liidu konkurentsivõime tugevdamiseks on vajalik meetmete kooskõlastamine liidu tasandil, kuna see suurendab investeeringute mõju ja väärtust, võimaldab mastaabisäästu ning vähendab riske strateegiliselt olulistes poliitikavaldkondades. Erasektor ei tee piisavalt pikaajalisi investeeringuid elutähtsates valdkondades nagu taristu, rohe- ja digiüleminek ning tööstussuutlikkus, ning avaliku sektori kulutused teadus- ja arendustegevusele on killustatud. Liidu tasandi meetmed võimaldavad luua kriitilise massi mõjukate projektide ja partnerluste toetamiseks, soodustavad teadmiste levikut, vähendavad investeerimisriske ja suurendavad konkurentsivõimet. Liikmesriikidel eraldiseisvalt ei pruugi olla selleks piisavalt ressursi. Otse hallatav liidu programm tagab ühtsete reeglite rakendamise piiriüleses koostöös, poliitikate kooskõla ning mastaabisäästu erinevate sektorite ja liikmesriikide vahel.

Eelnõu on kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega, kuna määruse eesmärgi ei ole võimalik piisavalt saavutada riigisiselt, mistõttu on vajalik meetmete reguleerimine liidu tasandil.

Proportsionaalsus

Eesti hinnangul on eelnõu kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega. Eelnõuga kavandatud meetmed ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik liidu eesmärkide ja liidu lisaväärtuse saavutamiseks.

4. ESIALGSE MÕJUDE ANALÜÜSI KOKKUVÕTE

4.1 Euroopa komisjoni mõjuhinnang

Eelnõuga koos esitatud mõjuhinnang kinnitab vajadust tugevdada ELi konkurentsivõimet ja vähendada killustatust liidu rahastamiskeskonnas. Viimaste aastakümnete jooksul on ELi tootlikkus ja innovatsioonijõud jäänud maha teistest suurtest majanduspiirkondadest, mistõttu on vajalike investeeringute süsteemne koondamine muutunud oluliseks prioriteediks. Eelkõige vajab parandamist sidusus teadusuuringute, innovatsiooni ja tootmise vahel, samuti juurdepääs rahastamisvahenditele ning ELi suutlikkus erakapitali kaasamiseks ja strateegilise autonoomia tugevdamiseks.

4.1.1 Kaalutud poliitikavaldkonnad

Mõjuhinnangus kaaluti kolme poliitikavarianti: 1) tavapärase tegevuse laiendatud jätkamine, mille puhul jääksid kehtima 14 eraldiseisva programmi reeglid ning komisjon püüaks parandada sidusust Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvormi lähenemisviisi kaudu, 2) programmide paremat koordineerimist ja ühtset reeglistikku, mis ühtlustaks eesmärgi, tegevussuundi, rakendusvahendeid ja horisontaalseid õigusnorme, 3) programmide konsolideerimine uue Euroopa Konkurentsivõime Fondi alla, mis ühendaks kõik asjakohased liidu programmid ühtse strateegilise juhtimisega raamistikku, milles programmikeskne lähenemine asenduks poliitikapõhise investeerimismudeliga.

Eelistatud variandiks osutus kolmas lahendus, kuna see pakub kõige terviklikumat poliitikameetmete kogumit ning kõrvaldab paremini praegused puudused ELi rahastamissüsteemis. Konsolideeritud fond looks ühtse investeerimistsükli alusuuringutest

kuni turule jõudmise ja tootmiseni, suurendaks strateegilist kooskõla ning võimaldaks kiiremini reageerida uutele poliitilistele prioriteetidele. Mõjuhinnangu kohaselt pakub see variant ka kõige suuremat majanduslikku kasu: 15 aasta jooksul oleks investeringutasuvus märkimisväärselt kõrgem ning ELi eksport suureneks tänu investeringute mahu tõusule.

4.1.2 Mõju toetusesaajatele

Kolmas variant vähendaks toetusesaajate halduskulusid, koondades juurdepääsupunktid ja kehtestades ühtse reeglistiku, mis lihtsustab taotlusprotsessi ning muudab rahastamise kättesaadavamaks. Sellest võidaksid eriti kiiresti kasvavad tööstusharud, väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad, uuenduslikud idufirmad ning projektid, mis vajavad pikaajalist investeerimistuge. Ühtne ja selgem taotlusprotsess looks ettevõtjasõbralikuma keskkonna ning aitaks vähendada korduvat halduskoormust, millega taotlejad praegu mitme erineva programmi puhul kokku puutuvad.

4.1.3 Majanduslik ja strateegiline mõju

Lisaks tugevdaks eelistatud variant rahastamisprotsesse ning laiendaks juurdepääsu erinevatele rahastamisvahenditele, mis võimaldaks ELil paremini kasutada oma potentsiaali erakapitali kaasamisel ja suurendada eelarve paindlikkust. Konsolideeritud raamistik looks tugevamad sidemed teadusuuringute, innovatsiooni ja tootmise vahel ning toetaks ideede kiiremat jõudmist turule, aidates samal ajal vähendada Euroopa sõltuvust kriitilistest tehnoloogiatest ja ressurssidest. See omakorda toetaks strateegilist autonoomiat ja suurendaks ELi majanduslikku vastupanuvõimet.

4.1.4 Üleminek

Eelistatud variandiga kaasnevad küll esialgsed kohandamiskulud toetusesaajatele, kes juba kasutavad liidu rahastust, kuid need kulud on ajutised ja piirduvad uute reeglite ja süsteemidega tutvumisega. See õppeprotsess tuleb läbida vaid üks kord, erinevalt praegusest olukorrast, kus taotlejad peavad kohanema mitme erineva programmiga. Pikemas perspektiivis peaks koondamine oluliselt vähendama halduskoormust ja parandama rahastamise kättesaadavust.

4.1.5 Turupõhine ja majanduslik mõju

Turupõhiselt on ühtse rahastamisraamistiku eesmärk tugevdada Euroopa ettevõtete konkurentsivõimet, tagades rahastamise strateegilise kooskõla ja parema tõhususe kogu investeerimistsükli ulatuses. Fond toetaks ka rohepööret ja digitaliseerimist strateegiliste tehnoloogiate ja sektorite kaudu ning looks dünaamilisema majandusstruktuuri, mis soodustab innovatsiooni ja uusi turuvõimalusi. Samuti vähendaks see Euroopa kriitilist sõltuvust välisallikatest ja toetaks liidu strateegilist autonoomiat.

4.2 Mõju Eesti majandusele

Algatuse kogumõju Eesti jaoks on esialgsel hinnangul positiivne ja algatus on hästi kooskõlas Eesti seniste prioriteetidega, mh Eesti raamseisukohtadega 2028. aastal algava EL pikaajalise eelarve läbirääkimisteks ning ka valdkondlike strateegiatega, sh Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021-2035 (TAIE)

fookusvaldkondadega. Nii kaitse, kosmose ja siseturvalisuse (sh kriitilise infrastruktuuri) valdkond kui ka rohe- ja digipöörde ning tervise, põllu- ja biomajanduse teemad on Eestile väga olulised, ja nendega seotud poliitikate edukus ja eesmärkide täitmine sõltuvad samuti tehnoloogilisest innovatsioonist, turuküpsusest ja kasutuselevõtust. See on tänases geopoliitilises olukorras eriti oluline kaitsepoliitika valdkonnas, kus sektori toetuseks ei ole Euroopa Liidu tasemel muid instrumente ette nähtud ja mille rahastamine on otseselt seotud Eesti julgeoleku tagamisega, mis mõjutab oluliselt ka Eesti konkurentsivõimet. Samuti sõltub näiteks kliimaeesmärkide saavutamine Eestis kui ka mujal otseselt uute tehnoloogiate arengust ja kasutuselevõtust ning EKFi ja sellega koostöös rakendatava Euroopa Horisondi edukus on selleks võtmetähtsusega. Mõju esialgsel hindamisel on ennekõike lähtutud sellest, mil määral muutub rahastatavate tegevuste maht, kas see keskendub konkurentsivõime kasvatamise vaatest olulistele tegevustele ning kas fond võimaldab seniseid rahastusinstrumente paremini rakendada. Samuti sõltub programmist taotlemine rakendamise detailidest, mis kõik ei ole hetkel veel selged ning ka Eesti taotlejate ja tugistruktuuride valmisolekust EKFi rakendusfaasis osaleda ja projektidele rahastust saada.

Komisjoni ettepaneku kohaselt on fondi kogumaht ligikaudu 450,5 miljardit eurot, millest Innovatsiooni Fond ja Horizon Europe osa on 216,2 miljardit eurot ja millest 234,3 miljardit moodustab EKFi määruse kohaselt rakendatav osa, mis varem oli jagatud eraldi programmide vahel. See tähendab senise rahastuse olulist kasvu ja seda kõigi poliitikavaldkondade lõikes:

- **Kaitse-, julgeoleku- ja kosmosevaldkonna** programmide kogumaht on perioodil 2021-2027 kokku ligikaudu 27,45 miljardit eurot. EKFi uus kaitse-, julgeoleku- ja kosmoseaken on 130,7 miljardit eurot. Seega suureneb valdkonna rahastus EKFi raames ligikaudu 4,8 korda võrreldes praeguse perioodiga, mis on üks suurimaid hüppeid kogu MFFi struktuuris. Euroopa Liidu eesmärgiks on saada järgmise kümnendi jooksul iseseisvamaks kaitse- ja kosmosetööstuse keskuseks, vähendada sõltuvust kolmandatest riikidest ning ehitada välja oma satelliit- ja turvasidevõrk. Eesti taotlejate jaoks tähendab see avaramaid võimalusi tarneahelatesse pääsemisel ja ekspordipotentsiaali kasvu kõrge lisandväärtusega sektorites.
- **Digivaldkonna** programmide kogumaht on umbes 10,2 miljardit eurot. EKFi rahastus uuel perioodil on kavandatud 54,8 miljardit eurot. See tähendab, et digivaldkonna rahastus on umbes 5,4 korda suurem kui varem. Eesti jaoks võib see mh tähendada digi- ja andmetaristu tugevdamise võimalust, sh kohapealse kõrgjõudlusega arvutusvõimekuse tekitamist (sh tehisaru gigatehased), süsteemse andmekorralduse rakendamist ning tehisaru laialdast kasutuselevõtu toetamist, digitaalse koosvõime paranemisest tulenevaid piiriüleseid digiteenuseid kodanike jaoks ja paremaid võimalusi küberturvalisuse tagamisel. Eesti ettevõtjatel on selles valdkonnas head eeldused olla osaks sektori väärtusahelatest.
- **Puhast energiat ja tööstuse dekarboniseerimist tagavate** programmide (LIFE) maht on perioodil 2021-2027 ligikaudu 5,4 miljardit eurot (ilma Innovatsiooni fondita). EKFi uus maht on 67,4 miljardit eurot ehk umbes 12,48 korda suurem kui varem. Toetuse saamine tähendaks suuremaid investeerin- guid taastuvenergiasse, energiasalvestusse ja tööstuse süsinikuheite vähendamisse, mis

aitab suurendada energiajulgeolekut, vähendada sõltuvust imporditud fossiilkütustest ja arendada rohetehnoloogiatel baseeruvat tööstust.

- **Tervis, biotehnoloogia, põllumajandus ja biomajanduse arendamise maht läbi EU4Health programmi** on aastatel 2021-2027 4,4 miljardit eurot. EKF-i uus maht on 22,6 miljardit eurot. See tähendab, et rahastus on ligikaudu 5,1 korda suurem kui varem, kuid silmas tuleb pidada, et see ei kata vaid tervise sektorile suunatud tegevusi. EKFi fookus Euroopa-sisesele ravimite ja meditsiiniseadmete tootmisele tähendab, et Eestis väheneb sõltuvus kolmandate riikide tarnetest, raviminappus leeveneb ning apteekides ja haiglates paraneb kriitiliste toodete kättesaadavus. Biomajanduse ja terviseühitsuse (One Health) lähenemine tõstab Eesti toiduohutust ja põllumajanduse stabiilsust, vähendades loomataudide ja kriiside mõju. Pikemas plaanis toetab fond ka Eesti biotehnoloogia- ja tervisetehnoloogia sektori arengut, kiirendades biopõhiste materjalide ja lahenduste arendamist ning turulejõudmist, luues siia uusi T&A projekte, kõrgema lisandväärtusega töökohti ja potentsiaalselt ka väiksemahulisi ravimite tootmisüksusi.

EKF siiski ei kata kaugeltki ära kogu Euroopa Liidu investeeringute puudujääki. Draghi raporti järgi on hinnatud investeerimislõheks 750-800 miljardit eurot aastas, mille katmine ei ole võimalik erasektori investeeringuteta. EKFi üheks eesmärgiks on ka kapitaliturgude areng, mille peamiseks instrumendiks on InvestEU. Selle rakendamiseks eraldatud 11 miljardit eurot peaks erakapitali kaasates muutma EKFi poolt toetatud investeeringute mahu mitmekordistama.

Eesti on seni olnud Euroopa Liidu teadmispõhistes ja konkurentsipõhistes programmides taotluste esitamisel suhteliselt edukas: Euroopa Horisondist on Eesti projektid saanud 2024. a seisuga üle 286 miljoni euro, osaledes ligi 600 teadus- ja innovatsiooniprojektis. Edu on olnud ka LIFE programmides (näiteks LIFE-IP CleanEST projekt 2024. aastal, mille EL toetus oli 17,9 miljonit eurot) ning EDF-is, kus Eesti ettevõtete ja teadusasutuste osalusega projektide kogumaht on ulatunud juba üle 365 miljoni euro. Siiski on seniste instrumentide rakendamisel ka näiteid, millega rahul olla ei saa. Nii on Eesti Loov Euroopa programmi vahehindamisel välja toonud, et Euroopa Investeerimisfondi laenugarantii meede kultuuri- ja loomesektorile ei ole Eestis ja mitmetes teistes liikmesriikides end senisel kujul õigustanud ning juhtinud tähelepanu, et meetme tingimused ja rakendamise põhimõtted vajaksid ümberkujundamist selliselt, et sooduslaenu kultuuri- ja loomesektorile oleksid oluliselt rohkem kättesaadavad ka väiksema finantssektoriga riikides ning meetme kasutamise geograafiline jaotus oleks ühtlasem. Nimelt on ettevõttele pakutavad tingimused (näiteks laenuintress kuni 16% aastas) Eestis oluliselt pärssinud meetme laialdasemat kasutamist. See on ühtlasi näide olukorrast, kus meetme toel garanteeritud laenu on Euroopa Liidus väga ebaühtlaselt jaotunud (3 riigi osakaal 85%).

Vajadusele pidada EKFi kujundamisel silmas VKE-de paremaid võimalusi ja geograafilist tasakaalu on juhtinud tähelepanu ka mitmed teised ministriumid ja huvigrupid. Nii on Kaubandus-Tööstuskoda juhtinud tähelepanu sellele, et väiksematel ettevõtetel peab olema reaalne võimalus toetusi taotleda ja oma projekte ellu viia, toetuste jaotus ei koonduks üksnes suurematele ettevõtetele ning et toetuste tegelik kättesaadavus sõltub suuresti fondi

rakendamisest. Vastasel korral on oht, et suuremad ja majanduslikult jõukamad riigid või piirkonnad saavad fondi rahastusest ebaproportsionaalselt suure osa. Komisjoni ettepanek adresseerib küll geograafilise tasakaalu ja VKE-de osaluse küsimusi, kuid konkreetseid eesmärke selles osas ei seata.

EKF on seadnud eesmärgiks katta terviklikult kogu innovatsiooniväärtusahel, alates teadus- ja arendusprojektidest kuni pilootliinide, tööstuse skaleerimise ja taristu investeeringuteni. Selle toimimise oluliseks eelduseks on loodud kooskõla nii EKFi kui Euroopa Horisondi vahel, mis pakuvad muu hulgas tuge ka samadele poliitikavaldkondadele. Selles vaates on kindlasti positiivse mõjuga HE mahu kasv ja sealt eelduslikult Eestisse laekuv osa. Siiski on nii Haridus- ja Teadusministeerium kui ka näiteks Metrosert juhtinud tähelepanu sellele, et Fondi edukus sõltub muu hulgas ka sellest, mil määral HE ja EKF omavahel sünergias toimivad. Kuigi eesmärgiks on fondide vahelise reeglistiku ühtlustamine, võib tekkida praktikas siiski küsimusi selle täpse rakendumise osas (näiteks HE märgiste kasutamine, EL eelistamise reeglitega arvestamine juba HE projektides jne).

EKFi puhul sihiks seatud rahastusinstrumentidele paranenud juurdepääsul ja koordineerimisel on positiivne mõju, kuid mitmed detailid sõltuvad alles sellest, kuidas see praktikas rakendub. Kui seni tuli erinevate fondide puhul arvestada eraldiseisvate reeglite, taotlusloogikate ja seiremehhanismidega, siis EKF ühtlustab need üheks raamistikuks. Väikeriigile tähendab see väiksemat halduskoormust, vähem bürokraatiat ja paremat võimalust kaasata ettevõtteid, ülikoole ja avaliku sektori asutusi. Eelduslikult väheneb ka seniste fondidega seotud komiteede ja ekspertgruppide arv, näiteks koondatakse strateegiliste suuniste andmine ja tööprogrammidega tegelemine EKFi üldkomitee ja kuue alakomitee kätte, mis vähendab kokkuvõttes ka seal osalevate ametnike arvu.

Siiski võib ette näha, et Eesti vaatest on EKFi edukaks rakendamiseks vaja tugevdada Eesti sisest fondi koordineerimist, et läbirääkimiste ja rakendusfaasis ilmnevad puudused ja võimalused saaksid lahendatud ja loodaks paremaid eeldused Eestiga seotud taotluste rahastamiseks. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi jaoks on see uus ja välja arendamist vajav roll, sest ministeeriumi üksused on varem olnud otseselt seotud vaid kosmoseprogrammi rakendamisega. Samamoodi aitaks kaasa kohaliku riikliku tugipanga olemasolu Eestis, mille funktsioonide väljaarendamine näiteks EISI baasil vajab aega ja investeeringuid.

EKFi disainimisel on silmas peetud, et fond täiendaks lisaks konkurentsivõimele ka muid Eestile ja Euroopa Liidule olulisi eesmärke ning omaks positiivset mõju keskkonnaalaste eesmärkide saavutamisele, kvaliteetsete töökohtade jaoks vajalike oskuste arendamisele, võrdsete võimaluste edendamisele ja kogukondade arendamisele.

5. VABARIIGI VALITSUSE SEISUKOHAD JA NENDE PÕHJENDUSED

5.1 Üldised seisukohad

5.1.1 Eesti toetab Euroopa Konkurentsivõime Fondi eesmärki suurendada Euroopa Liidu majanduse konkurentsivõimet, vähendada strateegilisi sõltuvusi ning suurendada investeeringuid Euroopa Liidu tehnoloogilise ja tootmisvõimekuse kasvatamiseks. Toetame fondi jaotust nelja valdkonna vahel, sealhulgas peame eriti oluliseks fondi abil kaitsevalmiduse, kosmosetööstuse ja kriitilise taristu vastupanuvõime arendamist ning digiteenuste ja -taristu tugevdamist. Samuti peame oluliseks puhtale energiale ja tööstusele ülemineku, Euroopa Liidu digitaalse suveräänsuse, küberturvalisuse ning tervishoiu, biotehnoloogia, bio- ja põllumajanduse edendamise toetamist.

Selgitus: Euroopa Konkurentsivõime Fondi loomine on strateegiliselt oluline samm suurendamiseks ELi konkurentsivõimet, vähendades seejuures strateegilisi sõltuvusi ja tugevdades majanduslikku vastupanuvõimet strateegiliselt olulistes sektorites.

Fond koondab järgmiseks ELi eelarveperioodiks (2028-2034) ühtse juhtimise alla mitmed seni iseseisvad keskselt juhitud fondid ning selle eelarve on komisjoni ettepaneku kohaselt ligi 234 miljardit eurot. See tähendab konkurentsivõimega seotud poliitikavaldkondade ja tegevuste olulist prioriseerimist ning eelduste loomist, et fondide juhtimine on edaspidi efektiivsem ja oluliselt suurema mõjuga.

Seejuures keskendub fond uute tehnoloogiate arendamisele ja kasutuselevõtule kattes kogu investeerimisteedkonda alates teadus- ja arendustegevusest kuni lahenduste tootmise ja turule viimiseni. Eesti toetab ka fondi jagunemist nelja poliitikavaldkonda (poliitika akna – *policy window*), mis hõlmavad sektoreid, mis on olnud ka Eestile pikema aja jooksul prioriteedid.

Tehnoloogiate arendamisel ja tegevuse skaleerimisel vajavad ELi taseme toetust ja koordineeritud lähenemist nii kaitse, kosmose ja siseturvalisuse (sh kriitilise infrastruktuuri kaitse) valdkond kui ka rohe- ja digipöörde ning tervise, põllu- ja biomajanduse valdkonnad, mille edukus ja eesmärkide täitmine sõltuvad samuti tehnoloogilisest innovatsioonist, turuküpsusest ja kasutuselevõtust.

5.1.2 Taotlejate halduskoormuse vähendamiseks ning selguse suurendamiseks toetame fondide senise suure arvu ja rahastusvõimaluste killustatuse vähendamist. Peame oluliseks, et üleminek Euroopa Konkurentsivõime Fondi rahastusele on sujuv ja liidetud fondide pikaajalistele projektidele on tagatud võimalus rahastuse taotlemiseks.

Selgitus: Euroopa Konkurentsivõime Fond koondab ühtsesse raamistikku 14 olemasolevat ELi rahastamisvahendit: Euroopa Horisont (HE), Innovatsioonifond (IF), Digitaalse Euroopa Programm (DEP), Euroopa Ühendamise Rahastu digitaalvaldkond (CEF), Euroopa Kaitsefond (EDF), Laskemoona tootmist toetav määrus (ASAP), Instrument Euroopa kaitsetööstuse tugevdamiseks ühishangete kaudu (EDIRPA), Euroopa kaitsetööstuse programm (EDIP), EL tervise heaks programm (EU4Health), Euroopa kosmoseprogramm, IRIS, InvestEU programm, ühtse turu programm (VKEde tegevussuund) ja Keskkonna rahastusinstrument (LIFE).

See on kooskõlas Eesti seniste raamseisukohtadega 2028. aastal algava EL pikaajalise eelarve läbirääkimisteks, mis joonis alla vajaduse vähendada fondide suurt arvu, et taotlejate halduskoormus oleks tulevikus väiksem ning suureneks selgus rahastatavates valdkondades.

Kuna EKF hõlmab mitme senise ELi programmi eesmärke ja tegevusi, on oluline, et neis valdkondades ELi eelarve toel elluviidavate pikaajaliste projektide (nt LIFE integreeritud projektide, CEF Digitali mitmeetapilised projektid) üleminek Euroopa Konkurentsivõime Fondi reeglistiku alusel vahendite taotlemisele ja kasutusele lahendataks sujuvalt, vältides kattuvusi ja minimeerides sellega seotud halduskoormust.

5.1.3 Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi kavandamist ja kasutust koostöös teiste Euroopa Liidu eelarve osadega. Parima koosmõju saavutamiseks on oluline erinevate Euroopa Liidu poliitikavaldkondade ja fondide sisuline haakuvus ning prognoositavus. Peame oluliseks tagada tugi teadustulemuste väärindamiseks ja ülekandmiseks teadussüsteemist tööstusesse ning võimalust taotleda toetust kõigis investeerimisteekonna etappides, alates varajase etapi alusuuringutest ja innovatsioonist kuni tööstusliku kasutuselevõtuni. Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi ja programmi „Euroopa horisont“ rakendamist ühiste valdkondlike poliitikaakende ning fondide planeerimisprotsessi kaudu, mis võimaldab innovatsiooniahelat terviklikult toetada. Toetame Euroopa Komisjoni ettepanekut avada fond osalemiseks Euroopa Liidu partnerriikide taotlejatele vastavalt assotsiatsioonilepingutele. Peame vajalikuks selle võimaluse ja koostöö laiendamist Ukrainale lisaks kaitsetööstusele ka teistes fondi valdkondades, ennekõike puhta tööstuse ja energia, kliimamuutuste, keskkonna ja elurikkuse valdkonnas, digivaldkonnas ning ka vastupanuvõime ja piirikaitse teemadel.

Selgitus: EKFi juhtimisraamistik peab olema valmis integreerima ja koordineerima erinevaid ELi tasandi poliitikaid. Fondimääruse artiklis 7 rõhutatakse, et komisjon ja liikmesriigid peavad pöörama tähelepanu sidususele EKFi ning riikide ja piirkondade partnerluskavade vahel. Liikmesriigid võivad ka taotleda täiendavalt riigiplaani vahendite suunamist fondi ning neid tuleb kasutada selle liikmesriigi huvides (eelnou artikkel 5 lõige 2).

See tähendab, et mingit osa riigiplaani rakendamiseks eraldatud vahenditest on võimalik kasutada läbi EKFi ilma, et need oleks seotud riigiplaanis sätestatud reformidega.

EKFi rakendatakse koostöös ja sünergias muude ELi fondidega (sh HE, IF, CEF ja Globaalse Euroopa Fondiga). Eesti jaoks on oluline tagada tugi teadustulemuste väärindamiseks ja ülekandmiseks teadussüsteemist tööstusesse ja majandusse. Selleks on vajalik tugev seos HE programmiga, mis pakub tuge projektidele samades poliitikavaldkondades nende varasemas küpsusfaasis. Samas on vaja suuremat selgust, kuidas tagatakse kooskõla fondide reeglistike vahel.

Oluline on jätkuv EKFi sünergia CEF energia- ja transpordiosaga. Soovime, et suurtes piiriülestes transpordi- ja energeetika projektides oleks abikõlblik kulu elektroonilise sidetaristu komponendid vastavalt konkreetsete projektide vajadustele. ELi suurem eesmärk peab olema, et EL tervikuna on ühenduva transpordivõrgustikuga kaetud, selle eeldus on ka kõikehõlmav side toimepidevus, vajadus ühendada erinevaid digiteenuseid ja panustada julgeoleku ja siseturvalisuse eesmärkidesse.

Peame oluliseks ka sidusust EKFi poliitikavaldkondade vahel. Nii tuleb silmas pidada, et näiteks investeeringud tööstusesse, digitehnoloogiasse ja kaitsevaldkonda avaldavad mõju ka keskkonnaalaste eesmärkide saavutamisse.

Samuti on oluline silmas pidada naiste osakaalu suurendamise võimalusi ettevõtluses (art 28) ja püüelda võrdsema esindatuse poole erinevates fondi juhtimis- ja nõuandekogudes (art 14).

Kaitsetööstuse, digiarengu, ning säästva- ja puitehituse kaetus vastab Eesti valitsuse kehtestatud Ukraina ülesehituse põhimõtetele, sealhulgas standardi-, tehnoloogia- ja teadmussiire Ukraina ülesehituses vastavalt Euroopa standarditele.

Arvestades seda, et Üleilmse Euroopa rahastamise arhitektuur liigub Ukraina rahastamisel sarnases suunas riigiplaanidele (riigiplaan ja eelarvetoetus), vähenevad sellega seoses tõenäoliselt võimalused välisvahendeid kaasata ning seega ka võimalused tegelikuks koostööks.

Arvestades Eesti praeguseid tegevusi Ukrainas sõja ajal, on meil hetkel võimalus Eesti ja Ukraina koostöö pöörata mõlemale kasulikuks suhteks ning teadmuse ja tehnoloogia siirdeks. Täna toimiv LIFE+ programm võimaldab projektide realiseerimist Ukrainas ja koostööd Ukrainaga ning Eesti on seda võimalust ka aktiivselt kasutamas ülikoolide vahel aga ka välisministeeriumile eraldatud vahenditest Ukraina ülesehituseks koostöös ESTDEVi, kliimaministeeriumi ja TalTechiga (hetkel on esitatud rahastamiseks tehase renoveerimise valdkonnas õppekava arendamise ja tehnoloogiasirde projekt prioriteetses Žõtomõri piirkonnas).

Kliimaministeerium on alates 2025. prioriseerinud ka rohetehnoloogiate siiret Ukrainasse läbi osa emisioonitulude suunamise Ukrainasse (KIKI kaudu). Võimalus nende tegevussuundade laiendamiseks Ukrainale võimaldab tulevikus seda koostööd erinevate vahendite kaudu võimendada. Valitsus tegi 2025. aastal põhimõttelise otsuse jätkata Ukraina toetamist ka 2028. aastast edasi, seega on teema asjakohane ka uuel EL eelarveperioodil.

Samuti võib täiendavat potentsiaali näha ka 2040. kliimamuutuste eesmärkide saavutamises, mis tulevikus võimaldab liikmesriikidel kliimaeesmärkide saavutamist ka arenguriikides (k.a hetkel Ukraina). Eestil on ka reaalsed pikaajalised projektid sisejulgeoleku, vastupidavuse ja piiritehnoloogia valdkonnas Ukrainas (välispiiritehnoloogia, politseiõppe simulatsioonikeskus, demineerimine jne) ning arvestades idapiiri kaalukust - ca 3000 km Ukraina piiri Venemaa ja Valgevenega, mis on potentsiaalselt enam kui 50% tulevases EL idapiirist/-tiivist – peaks ka see valdkond olema projektideks.

5.1.4 Euroopa Konkurentsivõime Fondi kaudu vahendite taotlemine ja kasutamine peab olema eriti väikestele ning keskmise suurusega ettevõtetele lihtne, ühetaoline, vähekoormav, kiire ja kättesaadav. Peame oluliseks, et fondi juhtimiskorraldus ja taotluste hindamiskriteeriumid on sätestatud fondimääruses võimalikult läbipaistvalt. Kaitse- ja kosmose valdkonnas julgeoleku tagamise eesmärgil taotlejatele sätestatud täiendavad pädevus- ja kontrollinõuded peavad olema piisavad ja põhjendatud, kuid ei tohi pärssida innovatsiooni ja rahvusvahelist koostööd.

Selgitus: EKF kasutab kõiki olemasolevaid ELi rahastamis viise – toetusi, hankeid, laene, tagatise, omakapitaliinvesteeringuid, segarahastamist jne. Ettevõtetele peab olema juurdepääs rahastamisele lihtsalt ja kiiresti, kasutades selgeid juhiseid ja minimaalseid haldustakistusi.

Kiired ja prognoositavad taotlus- ja hindamisprotsessid ning vastavalt läbi viidud taotlusvoorud on väga olulised, eriti VKEde - ja kasvufirmade jaoks, kes soovivad kasvada ülemaailmselt konkurentsivõimelisteks.

Samal ajal peavad investoritel olema stiimulid osalemiseks ja kindlus, et rahastamisvõimalused ja riskijagamise mehhanismidest on võimalus taotleda tuge investeerimisteenuse kogu etappide jaoks, alates varajase etapi innovatsioonist kuni tööstusliku kasutuselevõtuni.

Tuleb silmas pidada, et fondi suure mahuga kaasnevad riskid, mis nõuavad kontrolli- ja järelevalvemeetmete rakendamist, seda eriti kaitse, julgeoleku ja kosmosega seotud toetuste puhul ettenähtud erireeglite puhul.

Fondi rakendamise keerukus ja lai valdkondade haare võivad tuua liigset halduskoormust ja bürokraatiat, mis omakorda võivad aeglustada rahastamisprotsesse ning raskendada kiiret reageerimist muutustele või kriisidele ning pärssida innovatsiooni.

Selle vältimiseks on oluline kavandada fondi juhtimiskorraldus ning taotlemise ja vahendite kasutuse reeglistik viisil, milles osalejate halduskoormus on proportsionaalne ning optimeeritud, arvestades seejuures ka ELi finantshuvide kaitset.

Eelnevat silmas pidades vajavad fondi rakendamise detailid, sh liikmesriigi ning EKF rakendamisel osalevate asutuste kohustused ja fondi rakendamise administratiivne koormus eelnõu läbirääkimistel täpsustamist.

Kaitse ja kosmose valdkonnas on esitatud täiendavaid ELi julgeolekut suurendavaid nõudeid, mis mh peavad näiteks tagama kolmandate riikide usaldusväärsete taotlejate osalemine rahastatavates projektides ja teabe turvalise käitlemise.

Need täiendavad nõuded on küll põhjendatud, kui sellega kaasnev halduskoormus võib olla ettevõtetele täiendavaks takistuseks, eriti just VKEdele. Oluline on siiski silmas pidada, et turvalisuse kaalutlusel lisanduvad need nõuded ei pärsi liigselt innovatsiooni ja rahvusvahelist koostööd.

5.1.5 Euroopa Konkurentsivõime Fond peab toetama konkurentsivõime kasvu kogu siseturul ja olema võrdselt ligipääsetav kõigile riikidele. Laenude/garantiide kasutamisel tuleb kindlustada Euroopa Liidu väiksemate liikmesriikide või piirialade ettevõtjatele mõistlikud rahastamistingimused (sealhulgas intressimäärad). Euroopa Liidu konkurentsivõime eesmärkide saavutamise huvides on vajalik määruks näha ette võimalus eelistada fondi taotlusvoorudes Euroopa Liidu idapiiririikide projekte, et tugevdada piiriäärsete alade kaitsevalmidust ja säilenõtkust ning panustada selle piirkonna sotsiaal-majandusliku olukorra parandamisse.

Selgitus: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda on juhtinud tähelepanu riskile, et suuremad ja majanduslikult jõukamad riigid või piirkonnad võivad saada fondi rahastusest

ebaproportsionaalselt suure osa. Selle vältimiseks peab fondi kavandamisel ja rakendamisel pidama silmas geograafilist tasakaalu, et toetused jõuaksid kõikidesse liikmesriikidesse ja piirkondadesse, mitte ainult suurtesse keskustesse ning tagada tuleb kooskõla riigiabi reeglitega.

Rahastuse jaotus peab toetama kogu Euroopa majanduse konkurentsivõimet ja vältima peab liikmesriikide vahelise ebavõrdsuse süvenemist. Ettepanek ei sisalda sätteid, mis tagaks otseselt geograafilise tasakaalu või sätestaks mehhanismi, mis välistaks toetuste koondumise suurematesse ja majanduslikult arenenumatesse riikidesse või piirkondadesse.

Eelkõige peaks seda tagama sätted, mis tagavad geograafilist tasakaalu juhtimis- ja nõuandvates kogudes (art 14) ning nõustamisteenuse osutamisel (art 26). Samuti leiab geograafilist tasakaalu tagavaid sätteid ettepaneku kaitsele ja kosmosele suunatud poliitikavaldkondadest (art 45 ja art 61). Ka muude poliitikavaldkondade puhul on oluline saavutada fondi mõju võimalikult ühtlane jaotumine ELis.

Mõnedes fondi osades (või tööprogrammides ja nende osades) võib olla otstarbekas määratleda, et selle kasutamisel arvestatakse geograafilise tasakaalustatuse põhimõtteid (nt analoogselt EL LIFE programmi kogemusele). Mitmeaastase finantsraamistiku teatistes juhib ka Euroopa Komisjon tähelepanu idapiiri piirkondade väljakutsetele majanduse, ettevõtete ja inimeste toetamisel ja seega tuleks fondis näha ette rohkem võimalusi eelistada EL idapiiririikide projekte.

Peame oluliseks, et laenude ja garantiide kasutamisel kindlustatakse mõistlikud rahastamistingimused ka piirialade teadus-arendusasutustele.

Konkreetselt julgeoleku- ja kaitsepoliitika valdkonnas on Eesti jaoks oluline, et fond võimaldaks rahastust ELi idatiiva tugevdamisele ja selle eesmärgiga seotud erinevatele projektidele. Eesti soovib, et idatiiva tugevdamine oleks määruses nimetatud kui prioriteetne Euroopa kaitsevaldkonna ühishuviprojekt.

Idatiiva tugevdamist tuleks käsitleda üldnimetusena, mille alla koondatakse erinevad projektid Vene Föderatsiooni ja Valgevenega piirnevate liikmesriikide kaitse ja julgeoleku tugevdamiseks, sealhulgas ELi idatiiva tippkohtumisel detsembris 2025 ellu kutsutud Eastern Flank Watch algatus, droonimüür ning Balti kaitsevööndiga seotud tegevused.

Soovime, et EKF võimaldaks finantseerida võimalikult laia spektrit piirikaitseks ja kaitsevalmiduse tõstmiseks vajalikke investeeringuid ning hõlmaks kõiki Venemaa ja Valgevenega piirnevaid ELi liikmesriike.

5.1.6 Liikmesriikidel peab olema Euroopa Konkurentsivõime Fondi juhtimisel ja rakendamisel oluline roll, sealjuures otsustusõigus fondi puudutavate strateegiliste, põhimõtteliste ning olulise mõjuga otsuste tegemisel, oluliste kriteeriumide kindlaksmääramisel ja uuendamisel, et neis arvestataks riikide ja piirkondade eripärasid. Fondi eesmärgid ja nende saavutamist mõjutavad ning muid olulisi aspekte puudutavad asjaolud (sealhulgas hindamiskriteeriumid) tuleb sätestada fondi määruses. Soovime, et fondi poliitikavaldkondade rakendamiseks ja rahastamisvoorude aluseks oleval tööprogrammide kiidetaks heaks kontrollimenetluse alusel, milles liikmesriikide arvamus on Euroopa Komisjonile siduv. Peame oluliseks, et tööprogrammide

prioriteedid ja kavandatavate taotlusvoorude fookus ning ajastus on piisava ajavaruga ette teada ja kindlaks määratud ka mitmeaastastes töökavades.

Selgitus: Eelnõu näeb ette tööprogrammide heakskiitmise üle otsustamise nõuandva menetluse abil, mis vähendaks märkimisväärselt liikmesriikide võimalust rääkida kaasa detailsemate rahastamistingimuste osas ja viiks tõenäoliselt suurema tsentraliseerituseni fondi rakendamisel.

Eesti on seisukohal, et ELi liikmesriikide roll EKFi puudutavate oluliste otsuste tegemisel ei tohi väheneda ja liikmesriikidel peab olema piisav sõnaõigus fondi puudutavate strateegiliste, põhimõtteliste ning olulise mõjuga otsuste tegemisel, oluliste kriteeriumide määratlemisel ja uuendamisel. Nende konkreetsem sisustamine on otstarbekas rakendusaktides (mille juures on riikidel suhteliselt suurem sõnaõigus), aga mitte delegeeritud aktides (kus riikide sõnaõigus on väiksem).

Liikmesriikide sõnaõiguse tagamiseks on muuhulgas oluline, et komitoloogias tuginetakse kontrollimenetlusele (*examination procedure*).

Peame oluliseks et EKFi tööprogrammide koostamises oleks liikmesriikidel sisuline roll ning neid kaasataks õigeaegselt. Liikmesriikidele tuleb tagada piisav aeg, et oleks võimalik siseriiklikult kaasata eri osapooli (asjassepuutuvad ministeeriumid, valitsusvälised partnerid sh ametiühingud, keskkonna- ja ettevõtlusorganisatsioonid).

Toetame fondi tööprogrammide koostamise protsessis maksimaalset läbipaistvust ja avatud dialoogi Euroopa Komisjoni, liikmesriikide ja sidusrühmade vahel.

5.1.7 Eesti toetab laenude/garantiide laiemat kasutamist suurema finantsvõimenduse saamiseks avaliku sektori vahenditele Euroopa Konkurentsivõime Fondist. Peame otstarbekaks Euroopa Liidu garantii- ja finantsinstrumentide kasutuse koondamist Euroopa Liidu eelarve erinevatest programmidest Euroopa Konkurentsivõime Fondi InvestEU instrumenti, et tagada Euroopa Liidu garantiifondi ratsionaalne kasutus ja erakapitali tõhus kaasamine. Peame otstarbekaks Euroopa Liidu garantiifondi kavandatud mahu paindlikku jaotust fondi erinevate osade ning teiste Euroopa Liidu fondide kasutusega seoses, et arvestada erinevate valdkondade ja piirkondade projektide erinevat tasuvust ja seega erinevat finantsinstrumentide toel investeeringute rahastamise määra.

Selgitus: EL investeerimislohet on Draghi raportis hinnatud kuni 800 miljardi euronit aastas ning nii EL 2021-2027 eelarveperioodil ellu viidavat kui ka tulevast InvestEU programmi peetakse raporti kohaselt ka peamiseks ELi eelarve toel riskijagamise instrumendiks, mida selle ületamiseks kasutada.

Järgmise ELi pikaajalise eelarve uuendatud struktuuris on komisjoni ettepaneku kohaselt kavas koondada ELi sees kasutatavad finantsinstrumentid – EL garantiifondi toel rahaturgudelt investeeringute kasutusse võtmise võimaldamine – ühte kohta EKF InvestEU instrumenti.

Seda instrumenti kasutatakse nii ELi eelarve konkurentsivõime rubriigi teiste fondide kui ka teiste rubriikide raames laenude-käenduste jt finantsinstrumentide kasutamiseks, samuti tagastamatute toetuste ja laenude kombineerimiseks.

Pidades silmas, et EKFi kõrval tuleb ka teiste ELi fondide (nt Euroopa Horisont või CEF) eesmärkidesse panustavatele tegevustele/projektidele taotleda garantiid vm finantsinstrumenti investeringuteks InvestEU instrumendi kaudu, tuleb mitme fondi vahendite koos kasutuseks näha ette läbipaistev kord ja protsess, et võimaldada rahastamisele ligipääs kattuvust vältides ja halduskoormust piirates ning samas kaitsta ELi finantshuve.

Kuna ELi garantiifondi kasutuse vajadus ja võimalikkus ning selle valdkondade vaheline jaotus eelarveperioodi kestel sõltuvad finantsinstrumentide taotlemise aktiivsusest (see omakorda ELi ja riikide eesmärkidesse panustavate projektide tasuvusest ning neile kommertspankadest investeringuraha saamise võimalikkusest), siis ei ole ELi garantiifondi kasutuse kogumahtu ega valdkondade vahelist jaotust lihtne prognoosida.

Samas on oluline, et garantiifondi kasutamist saaks taotleda kõigi EKFi valdkondade projektide tarvis (vältimaks garantiifondi ammendamist üksnes mõne valdkonna projektidega seoses).

5.1.8 Eelistame, et Euroopa Investeerimispanka grupi kasutatav osa Euroopa Liidu garantiifondist InvestEU instrumendi elluviimisel oleks sama või väiksem kui eelarveperioodil 2021-2027. See aitab kaasa InvestEU instrumendi rakenduspartnerite vahelise konkurentsi suurenemisele ning nende ringi mitmekesistamisele. Ligipääsu võimaldamisel programmi „InvestEU“ rakendamisele peab kohtlema liikmesriikide riiklikke tugipanku või institutsioone võrdsetl kommertspankadega, parandades nende võimalusi Euroopa Konkurentsivõime Fondi rahastamisvahendite pakkumisel.

Selgitus: Pakutav rakendusraamistik võimaldab vahendada InvestEU garantiifondi kasutamist Euroopa Investeerimispanka (EIB) ja teiste rakenduspartnerite ning riiklike arengupankade ja –institutsioonide kaudu. Rakenduspartnerite hulgas on määruse eelnõus nimetatud privilegeeritud partnerina EIB, mille kaudu eeldatakse eelnõu kohaselt ca 75% garantiifondi kasutuse korraldamist.

Kõik InvestEU rakenduspartnerid peavad vastama piisava pädevuse, kogemuse ja riskide maandamise taseme tagamiseks määratletud kriteeriumidele ning olema läbinud asjakohase eelhindangu (ingl k *pillar assessment*).

Eestis on InvestEU nõ eelkäija EFSI ja/või käimasoleva ELi eelarveperioodi InvestEU programmi rakendamise kogemused (küll mitte rakenduspartnerina) olemas SA Kredexil (tänapne EIS) ning mitmel kommertspangal.

2021-2027 ELi eelarveperioodi InvestEU programmi rakenduspartnerite valikuks oli sätestatud kriteerium, mille kohaselt rakenduspartner peaks üksi või koostöös teistega katma vähemalt kolme ELi liikmesriiki.

Fondi määruse eelnõus sellist kriteeriumi ei sisaldu ning peame otstarbekaks seda mitte kehtestada, kuna selline kriteerium ei pruugi aidata kaasa InvestEU eesmärkide saavutamisele, ent võib osutada ebamõistlikult koormavaks.

Põhjendatud on kaaluda rakenduspartneritele ning riiklikele arengupankadele ja – institutsioonidele seatavaid kriteeriume nii instrumendi eesmärgipärasuse, garantiifondi toel investeeringutele piisava ligipääsu tagamise (mistahes EL osas) kui ka riskide piisava maandatuse seisukohast, vältides samas liigselt kitsendavaid kriteeriume.

InvestEU garantiifondi kasutusega seotud juhised, reeglistik ning koostöö korraldus rakendussüsteemi osaliste vahel on vaja enne rakendusperioodi algust kokku leppida ning heaks kiita, et rakendussüsteemi osalised oleksid valmis heatasemeliste taotlustele hindamise tulemusel garantiifondi toel rahastusele ligipääsu võimaldama.

Seejuures on oluline mitte üksnes InvestEU vahendite kasutamisega, vaid segarahastamise korral ka InvestEU ja teiste ELi fondide-programmide vahendite kasutamisega seotud reeglistiku mõistetus ja asjakohasus ning mitme instrumendi kooskasutusel korral võimalusel ühest reeglistikust lähtumine.

InvestEU instrumendi (EL garantii) kasutuse rakenduspartneriteks kandideerimisel on oluline lihtsustada ligipääsu väiksematele liikmesriikide tugipankadele (nn samba-hindamise protsess ja sellega seotud kulude proportsionaalsus) ning vähendada rakenduspartneritele seatavate kriteeriumide ja piirmäärade-mahtude diskrimineerivust.

Täna on näiteks EIB grupis oleva Euroopa Investeeringufondi (EIF) kaudu InvestEU all erapankadel võimalik saada edasikindlustuse limiit 7,5 mln eurot, aga riiklikel pankadel 2,5 mln eurot. Põhjendatud oleks vähemalt võrdne kohtlemine, arvestades mh et riiklikud arengupangad peavad tavaliselt toimetama keerulistema turutõrgetega, et katta turu koguvajadus.

5.1.9 Peame tähtsaks kindlustada väike- ja keskmise suurusega ja iduettevõtetele ligipääs fondi vahenditele. Soovime, et määruks sätestatakse neile ettenähtud minimaalne toetuste osakaal või muud sobivad mehhanismid rahastusele ligipääsu tagamiseks (näiteks eraldi taotlusvoorud või kohustuslikud hindamiskriteeriumid). Peame oluliseks, et väikeste keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjate määratlust määruks ei muudeta. Oluline on ka oskuste arendamine uute tehnoloogiate arendamiseks ja elluviimiseks.

Selgitus: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda on juhtinud tähelepanu sellele, et fondi kavandamisel tuleb silmas pidada, et ka väiksematel ettevõtetel oleks reaalne võimalus toetusi taotleda ja oma projekte ellu viia.

Kuigi ettepanek viitab VKEdele ja sisaldab ka neile mõeldud teenuseid (näiteks artikkel 27 ELi ettevõtlusvõrgustiku kohta), sõltub toetuste tegelik kättesaadavus suuresti fondi rakendamisest. Kuna fondis ei ole nähtud ette eraldi eelarveosa VKEdele, tuleb tagada, et toetuste jaotus ei koonduks üksnes suurematele ettevõtetele. Samas tuleb silmas pidada, et näiteks piiriüleste projektide puhul võib ka VKEdel olla kasu koostööst rahvusvaheliste suurettevõtetele.

Iduettevõtted ja VKEd on ka Euroopa kaitseinnovatsiooni ökosüsteemi kõige paindlikum ja uuenduslikum osa, kes suudavad kiiresti tuua turule uusi ja kulutõhusaid tehnoloogiaid. Ilma selgete tagatisteta võivad nad jääda suurte tööstuskontsernide varju, kuna konsortsiumid ja hangete tingimused eelistavad sageli juba väljakujunenud tegijaid.

Fond peab seetõttu sisaldama tingimusi, mis tagavad iduettevõtetele ja VKEdele reaalse ligipääsu lepingutele ja väldivad võimekuse koondumist ainult suurtesse keskustesse. Üks mõjusaimatest viisidest oleks määrata konkreetne osa fondi kaitsevaldkonna osa eelarvest ainult iduettevõtetele ja VKEdele.

Oluline on ka sotsiaalne mõõde, kus EKF toetab oskuste arendamist just strateegilistes sektorites, aidates kaasa tööhõivele ning kindlustades, et Euroopa talendid suudavad uute tehnoloogiate tarbeks vastavad teadmised omandada ja neid pidevalt täiendada.

5.2 Puhtale energiale üleminek ja tööstuse süsinikuheite vähendamise toetamine

5.2.1 Peame oluliseks puhta tööstuse kokkuleppe eesmärkide toetamist Euroopa Konkurentsivõime Fondi vahenditest, mis aitab edasi viia Eestis ja Euroopas kõrgtehnoloogilise, innovatiivse, konkurentsivõimelise ning väiksema heitega tööstuse arengut. Puhta tööstuse kokkuleppe ning teiste kvaliteetsed elu- ja looduskeskkonda edendavate Euroopa Liidu algatuste tõhusaks rakendamiseks ja tööstuse süsinikuheite vähendamise tagamiseks on oluline jätkata keskkonna- ja kliimapolitiika toetamist ning kindlustada sujuv üleminek käimasolevate ja uute projektide vahel. Näeme elurikkuse, keskkonna- ning kliimavaldkonda konkurentsivõime olulise osana ning seetõttu peame oluliseks, et Euroopa Konkurentsivõime Fondist on võimalik rahastada keskkonna kaitsmisele, taastamisele ja kvaliteedi parandamisele suunatud projekte.

Selgitus: Puhta tööstuse kokkuleppe peamine eesmärk on ühendada EL kliimaeesmärgid tööstuse konkurentsivõimega. Kokkuleppe eesmärkide toetamine läbi Fondi 26,2 mld suuruse puhta energia ja tööstuse süsinikuheite vähendamise valdkonna, millele lisandub vastav Horizon Europe sammas, on oluline Euroopa ja seeläbi ka Eesti tööstuse arenguks.

Kuna EL on selgelt võtnud suuna puhtaid tehnoloogiaid rakendavale tööstusele kui ühele konkurentsivõime allikale, on Eesti tööstuse jaoks väga oluline, et EL pakutavad rahastusallikad Fondi raames on Eesti ettevõtetele kättesaadavad. Fondi finantsinstrumentide rakendamisega suureneb võimalus kaasata uusi erainvesteeringuid, mis on Eesti tööstuse arengu huvides.

Fondi meetmed mis aitavad suurendada tööstuse energiatõhusust, puhta energia kättesaadavust, võtta kasutusele erinevaid süsinikuheite vähendamise, sh elektrifitseerimise lahendusi ning muid puhta tööstuse lahendusi toetavad Eesti tööstuse konkurentsivõime kasvu Euroopas.

Komisjoni ettepanek ühendada varasemad 14 fondi Euroopa Konkurentsivõime Fondi tekitab ebaselgust selle toimise osas praktikas, sest alati ei pruugi olla üheselt mõistetav, kuidas ja mil määral peavad planeeritavad tegevused panustama ELi konkurentsivõimesse. Oluline on, et

konkurentsivõime määratlus kajastaks ELi liikumist jätkusuutliku, vastupidava ja kaasava majanduse suunas, kus tööstuslik võimekus on tasakaalus keskkonnakaitse, innovatsiooni ja sotsiaalse heaoluga.

Kuna varasem keskkonna- ja kliimavaldkonna LIFE programm, mis oli suunatud konkreetsetele tegevustele, sh ringmajandus, elurikkus ja elukvaliteet, on ühendatud EKF-i, siis on oluline saavutada selgus, kuidas tagatakse puhta tööstuse leppe ja tööstuse süsinikuheite vähendamise valdkondliku osa all endiselt vahendid keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamiseks. Viide sellele, et keskkonna teema on EKF-i vaates laiema mõju ja võimalusega, ei anna kindlust, et vahendite kasutusel arvestatakse mõjuga inimtervisele ja keskkonnale.

Peame oluliseks, et EKFi vahendite kasutusega aidatakse kaasa keskkonna, sealhulgas vee, ranniku, mere ja pinnase kaitsmisele, taastamisele ja kvaliteedi parandamisele, reostuse vähendamisele, bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamisele ja tagasipööramisele ning maismaa- ja mereökosüsteemide seisundi halvenemise vastu võitlemisele.

Kliimamuutuste mõjud ja elurikkuse kiire kadumine on ühtaegu keskkonna-, majandus- ja julgeolekuprobleem. Oluline on jälgida, et vajalikud investeeringud kliima- ja keskkonnategevustesse ei jää teiste valdkondade kõrval alarahastatuks.

Vajadust tõhustada elurikkuse rahastamist kõikidest allikatest on rõhutatud ka bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni 25. veebruaril 2025 heakskiidetud otsuses. Konventsiooni on ratifitseerinud teiste hulgas ka Eesti ja Euroopa Liit.

5.3 Tervishoiu, biotehnoloogia, põllumajanduse ja biomajanduse toetamine

5.3.1 Kuna Euroopa Konkurentsivõime Fondi üheks prioriteetseks poliitikavaldkonnaks on toidusüsteemid ning ring- ja biomajandus, siis peame oluliseks Euroopa Konkurentsivõime Fondi ja riigiplaani õigusraamistike kooskõla, sealhulgas ühise põllumajanduspoliitika ja ühise kalanduspoliitikaga, arvestades seejuures kattuvaid eesmärke (näiteks konkurentsivõime, toiduga kindlustatus, kliimanetraalsus ja kliimamuutustega kohanemine, elurikkuse kaitse, teadmussiirde- ja innovatsioonitegevused). Soovime, et määruses käsitletakse toetatava tegevusena ka toiduainete tootmist ja töötlemist.

Selgitus: Euroopa Komisjon plaanib 2026. a lõpus avaldada ringmajanduse määruse (*Circular Economy Act*). Määrus katab olemasolevate jäätme- ja ringmajanduse valdkonna õigusaktide (jäätmete raamdirektiivi, elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmete direktiivi, kestlike toodete ökodisaini määruse, pakendite ja pakendijäätmete määruse jt) mõju ja toimimist, muutes neid EL siseturule sobivamateks. EKF-i määruse eelnõus on ringmajandus artiklites 3 ja 33 välja toodud, kuid leiame, et see vääraks enam esile tõstmist ja seostamist.

Arvestades seda, et nii põllumajanduse esmatootja kui töötaja majanduslik elujõulisus on toidutarneahela toimimise ja toidujulgeoleku tagamiseks elulise tähtsusega, peab võimalus toiduainetööstuste projektidele toetust taotleda jätkuma ka uuel perioodil. Hetkel ei ole toidutööstuse roll fondi ettepaneku artiklis 37 piisavalt selgelt välja toodud.

EKFis ja riigiplaanis tuleb käsitleda toidusüsteeme, ring- ja biomajandust ja teisi suuri valdkondi ühte moodi, et ei tekiks olukord, kus ühes raamistikus reguleeritakse sama valdkonna või eesmärgi sisu ühtmoodi ja teises teistmoodi, näiteks konkurentsivõime, kliima või innovatsiooni kontekstis. Näiteks ei saa olla riigiplaanis põllumajanduse ja kalanduse innovatsiooni käsitus ja reeglistik täiesti erinev võrreldes EKFIGa.

5.3.2 Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi eesmärki edendada tervisesektori innovatsiooni ja toimepidevust, sealhulgas personaalmeditsiini arendamist ning digitaalsete tehnoloogiate ja terviseandmete laialdasemat kasutamist ning ravimite ja meditsiinitehnoloogiate varustuskindluse parendamist. Samas peame oluliseks võimalust jätkata seni Euroopa Liidu terviseprogrammist „Euroopa Liidu tervise heaks“ toetatud prioriteetsete eesmärkide ja tegevuste elluviimist, sealhulgas tervise edendamise ja haiguste ennetamise valdkonnas, mis toetavad liikmesriike tõenduspõhiste rahvatervise- ja tervishoiupoliitika kujundamisel ja rakendamisel.

Selgitus: Kuigi EKF-i üldine eesmärk on tugevdada Euroopa majanduslikku konkurentsivõimet, keskendudes eeskätt majanduskasvule ja tehnoloogilist innovatsiooni soodustavatele investeeringutele, on fondi eesmärkide ja tegevuste kujundamisel oluline arvestada ka sotsiaalse heaolu ja võrdsete võimaluste mõõdet. Majanduskasv ja tehnoloogiline areng on pikaajaliselt kestlikud ainult siis, kui need toetavad inimeste heaolu ja edendavad ühiskonna sidusust.

Seni on EL tervisevaldkonnaga seotud eesmäärke ja tegevusi rahastatud peamiselt programmist „EL tervise heaks“ 2021-2027². Komisjoni ettepanekuga konsolideeritakse tervisevaldkonna tegevused EKF-i alla. Selleks on ette nähtud EKF valdkondlik osa (nn poliitikaaken), mille alla on koondatud tervise, biotehnoloogia, põllumajanduse ja biomajanduse valdkonna toetatavad tegevused.

Tervisevaldkonna eesmärkidena nähakse ette tervise edendamine ja haiguste ennetus (sh nakkus- ja mittenakkushaigused, vaimne tervis, vähk, südame-veresoonkonna haigused, üks tervis ja tervis kõikides poliitikates põhimõtete rakendamine), tervisesüsteemide tõhusus ja vastupanuvõime (toetatakse Euroopa terviseandmeruumi rakendamise ja terviseandmete kasutamisega seotud algatusi, digilahenduste, sh tehisintellekti ja robotika kasutuselevõttu, tervishoiu tööjõu võimestamist ning tõenduspõhist poliitikakujundamist), tervisetehnoloogiate arendamist ja tootmisvõimekuse tõstmist (sh ravimite, meditsiiniseadmete, digilahenduste ja tervisealaste vastumeetmete tootmise, kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine) ning

² [Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus \(EL\) 2021-522, millega luuakse liidu tervisevaldkonna tegevusprogramm \(programm „EL tervise heaks“\) ajavahemikus 2021-2027 ja tunnistatakse kehtetuks määrus \(EL\) nr 282/2014.](#)

tervisejulgeoleku poliitikate väljatöötamist, rakendamist ja seiret (sh tervisealaste ohtude ennetamise, valmisoleku ja reageerimise plaanide koordineerimine).

Leiame, et fondide konsolideerimisel peaksid säilima EL tasandil tervisevaldkonna senised strateegilised prioriteedid ja see ei tohiks kaasa tuua seniste tegevuste katkemist. Komisjoni ettepanekus toodud toetatavad tegevused on üldjoontes asjakohased, kuid tegevuste täpsem sisu pannakse paika tööprogrammide koostamisel.

Seega on oluline, et edaspidi korraldatakse valdkondlike tööprogrammide koostamine kaasates liikmesriikide tervisevaldkonna spetsialistid. Poliitikavaldkondade vahelise eelarve jaotuse määratlemisel tuleks silmas pidada, et innovatsiooni ja konkurentsivõimet toetavate tegevuste kõrval oleks piisavalt kaetud ka muud meetmed, mis tugevdavad rahvatervise- ja tervishoiupoliitikate tõenduspõhist kujundamist ja elluviimist.

Eesti jaoks prioriteetsed valdkonnad on näiteks tervishoiusüsteemi kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine, vaimse tervise edendamine, esmatasandi tugevdamine, tervise- ja sotsiaalvaldkonna integratsioon, innovatiivsete digilahenduste arendamine ning haiguste ennetus. Tähelepanu peab pöörama innovatiivsete raviviiside ja teenusmodelite arendamisele, terviseriskide ennetusele ja uutele terviseandmete kasutamise võimalustele.

Samuti on olulised tervishoiusüsteemide jätkusuutlikkust toetavad tegevused, mis on seotud näiteks tervishoiusüsteemide rahastusmodelite ümberkorraldamisega ning tulemuspõhise rahastamise ja andmepõhise juhtimise arendamisega.

EKF peaks võimaldama toetada ka valdkonnaülest sünergiat – näiteks tervise- ja sotsiaalvaldkonna ühendatud innovatsiooni, ühtsete või sünkroniseeritud digilahenduste ja IT-süsteemide arendamist ning teenuste ühtset juhtimist. Peame oluliseks, et määrus ja tööprogrammid võimaldaksid selliste tegevuste toetamist.

Seega on oluline, et EKF ei käsitleks tervist üksnes innovatsiooni ja tehnoloogia kaudu, vaid toetaks terviklikku lähenemist, mis ühendab tervise, sotsiaalvaldkonna, kriisivalmiduse ja majanduse arenguvajadused. Fondi vahendid peavad aitama luua paindlikku ja vastupidavat tervishoiusüsteemi, mis toetab ühiskonna heaolu ja Euroopa pikaajalist konkurentsivõimet.

5.4 Digitaalne juhtpositsioon

5.4.1 Nõustume, et Euroopa Liit peab kiirendama digitaalset üleminekut ning aitama kaasa uutele arenguhüpetele uute tehnoloogiate (sealhulgas tehisaru ja privaatsuskaitse tehnoloogiate) kasutuselevõtuga, tugevdama digitaalset autonoomiat, sideühenduste toimepidevust ja usaldusväärsust ning andmete kasutamist ja väärimist. On oluline toetada digioskuste ajakohastamist ning kaitsta Euroopa Liidu kodanikke ja taristut hübriidohtude, sealhulgas küberrünnete ja muu organiseeritud kuritegevuse eest. Digivaldkonna sihipärane rahastamine peab toetama koostööd partnerriikidega ja kaksikpöörde eesmärkide saavutamist ning aitama Euroopa Liidu idapiiri riikidel edukalt areneda vaatamata Ukraina sõjast tingitud negatiivsetele mõjudele.

Selgitus: CEF Digital rahastusprogrammi lõppemise järel peab Euroopa Konkurentsivõime Fond täitma digivaldkonna arendamisel kesksel rolli. Eesti peab oluliseks, et EKF toetaks digivaldkonna strateegilisi eesmärke kõikides poliitikavaldkondades üle ELi. Oluline on seejuures, et ELi ja liikmesriikide strateegilised prioriteedid oleksid omavahel kooskõlas ja saaksid elluviimiseks fondist tuge.

Globaalses konkurentsivõimsuses peab EL olema paremini valmis arenguhüpeteks läbi andmete parema kasutamise ja väärimise, süsteemse andmekorralduse ja andmevahetuse, tehisaru, privaatsuskaitse tehnoloogiate jm uute tehnoloogiate kasutuselevõtu.

EL peab prioritseerima digisüsteemide toimepidevust ning digitaalse suveräänsuse tõstmist, mis toetab nii ELi julgeolekut kui majanduse konkurentsivõimet. Selleks on muuhulgas vajalik tagada investeringud kohapealse kõrgjõudlusega arvutusvõimekuse arendamiseks.

Digilahenduste süsteemne kasutamine aitab vähendada halduskoormust, lihtsustada aruandlust, kiirendada fondide rakendamist, pakkuda personaalsemaid teenuseid, säilitada kultuuripärandit ning aidata kaasa rohepöördele.

Digitaalsed tehnoloogiad peavad aitama kaitsta isikute põhiõigusi ja vabadusi, toetama demokraatia ja õigusriigi põhimõtet, piiriülest koostööd ning tagama digiteenuste stabiilse ja usaldusväärse toimimise ning võimaluse kuritarvitajad kiiresti tuvastada ja vastutusele võtta.

Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt seab kõrgemaid nõudmisi inimkapitalile ning vajalik on tagada nii vajalike spetsialistide ettevalmistamine, mis võimaldaks mh tehisaru, pilve- ja kvanttehnoloogiaid turvaliselt rakendada, kui ka üldine digipädevuste areng ühiskondades. Eesti hinnangul võiks artikli 39 lõige 2 punkti c täiendada viitega andmete paremale kasutamisele ning väärimisele.

Koostöö Norra, Islandi, Ühendkuningriigi ja Ukrainaga tugevdab ELi digivõimekust ja vastupanuvõimet, võimendades teadmisi ja oskusi. Strateegiline partnerlus Ühendkuningriigi, Ukraina ja Põhja-Balti riikidega (NB8) digi- ja kübervaldkonnas toetab oluliste ELi valdkondlike eesmärkide saavutamist. See partnerlus põhineb vastastikusel kompetentside ja teadmiste jagamisel ning ühistel uute tehnoloogiate arendamisel.

Ukraina, olles sõjakogemustega riik, annab ELile ainulaadse, rindejoone praktilisel põhineva kompetentsi reaalsete küberrünnakute tagasilöömisel, millest kogu ELil on võimalus õppida. Koostöö NB8 regiooniga toetab samal ajal küberkaitse standardite ühtlustamist ja kindlustab piirkonna kriitilise digitaalse infrastruktuuri ohutuse, mis on ELi siseturu toimimiseks mõõdapääsmatu.

See koordineeritud tegevus tugevdab oluliselt kogu ELi vastupanuvõimet ning konkurentsi, kiirendab ühiste küberjulgeoleku lahenduste loomist ning kindlustab ELi digitaalse suveräänsuse ja tehnoloogilise eesrindlikkuse globaalses konkurentsivõimsuses. Seega peavad fondi

rahastamiskõlblikkuse kriteeriumid jääma avatuks ja võimaldama osalemist taotlusvoorudes ka assotsieerunud riikide üksustel.

5.4.2 Peame prioriteetseks Euroopa Liidu kestliku ja turvalise digi- ja sidetaristu arendamist, mis hõlmab 5G/6G võrke, rahvusvahelisi digiühendusi, andmekeskusi, pilvetaristut ning tehisaru gigatehaseid, sealhulgas taristu füüsilisi elemente ning vastavat riist- ja tarkvara, mis on vajalikud teenuste osutamiseks ja majandustegevuseks. Digitaristu arendamisel tuleb kiirendada suurte andmekeskuste ja pilvetaristu rajamist nii, et oleks tagatud geograafiline tasakaal ning võrdsed võimalused ka vähem jõukamatele liikmesriikidele ja väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele. Oluline on toetada Euroopa Liidu õigusruumile alluvate teenusepakkujate arengut ning tugevdada Euroopa Liidu digisuveräänsust ja tarneahelate kindlust.

Selgitus: Uusimad (5G/6G) sidetehnoloogiad ning turvalised rahvusvahelised ühendused on vundamendiks digitaristu (sh tehisaru taristule) ja kogu digivaldkonna (teenused) laialdasele kasutamisele. On oluline tagada, et füüsiline sidetaristu (sh rahvusvahelised ühendused ja merekaablid) ning tarneahelad oleksid vastupidavad geopoliitilistele ohtudele, mis mõjutavad nii energiavarustust, komponente kui sideühendusi. On eriti oluline, et võimalus digitaristu projektidele rahastust taotleda on tagatud olukorras, kus valdkonnale eelnevas ELi eelarveperioodis pühendatud CEF digivaldkonna fondi enam eraldiseisvana ei ole.

Kõrgjõudlusega arvutusvõimekusega andmekeskused on digitaalse ökosüsteemi tuumik ning aina kasvava tähtsusega ELi julgeoleku ja konkurentsivõime tagamiseks. Nende paiknemine ja võimekus määravad, kuhu rajatakse sidevõrgud ja milline on piirkondade ligipääs digiteenustele. Euroopas andmekeskuste ja pilveteenuste arendamine võimaldab tagada, et kriitilised andmed ja teenused jäävad ELi õigus- ja väärtusruumi kontrolli alla. Nii saab ELis digiteenused järgmisele tasemele viia ning luua alusstruktuur järgmise põlvkonna tehnoloogiate nagu tehisaru ja kvantarvutuse arendamiseks, mille edukas rakendamine eeldab tugevat, usaldusväärset ja suveräänsset andmetaristut.

Tehisaru taristu (sh tehisaru gigatehased) ning nende harud on eelduseks tänapäevaste ja tuleviku teenuste osutamisel, andes eelised andmepõhiste otsustusprotsesside kvaliteedi ja efektiivsuse toetamisel.

Kiipide ja protsessorite tootmine on strateegiline prioriteet, et Euroopa suurendaks oma sõltumatust väljastpoolt tulenevatest tarneahelatest. ELis tuleb tarneahelate ja varustatuse kindlustamiseks tõsta tootmisvõimekust ja panustada targa spetsialiseerumise kaudu – näiteks kiipide testimine, disaini ja arenduse tugiteenuste pakkumine ning osalemine rahvusvahelistes tarneahelates.

Lisaks kiipidele hõlmab see ka muud andmekeskuste toimimiseks kriitilist tehnoloogiat, sealhulgas energiasalvestus- ja jahutussüsteeme, toite- ja võrguinfrastruktuuri, turvalisi side- ja

andmetöötluslahendusi ning nende integreerimist terviklikeks, energiatõhusateks ja skaleeritavateks andmekeskuse ökosüsteemideks.

Eesti soovib selles protsessis aktiivselt osaleda, panustades nii oma tehnoloogilise kompetentsi, teadus- ja arendusvõimekuse kui ka rahvusvaheliste tarneahelate koostöövõrgustikes erasektori ning avaliku sektori koostöö kaudu.

ELi digisuveräänsuse tõstmine ei tähenda isoleerumist muust maailmast, vaid võimet iseseisvalt ning ELi reeglite alusel oma taristut ja teenuseid hallata ning majandust konkurentsivõimelisena hoida.

5.4.3 Nõustume, et digivaldkonna rahastamine Euroopa Konkurentsivõime Fondi kaudu peab sihipäraselt toetama Euroopa strateegilisi eesmärke, innovatsiooni, tehisaru ja kvanttehnoloogiate turvalist arendust ning andmekorralduse ja andmepõhise juhtimise parandamist. Euroopa vajab tiptasemel tööriistu ja arvutusvõimsust, mis lähtuvad Euroopa väärtustest ja regulatsioonidest ning vähendavad sõltuvusi kolmandatest riikidest.

Selgitus: Tänapäevaste teenuste ja andmepõhiste otsuste eelduseks on andmete targem haldamine ja kasutamine ning selleks peavad andmed olema kvaliteetsed ja kättesaadavad. Sellest lähtuvalt on vajalik senisest oluliselt enam panustada süsteemse andmekorralduse rakendamisse.

Tehisaru mudelite kasutuselevõtu aluseks on andmete kvaliteet ja kättesaadavus, mis peavad paranema, et toetada andmepõhist juhtimist ja tehisintellekti rakendamist ning fondide tõhusust. Teisalt on kriitiline tagada tehisaru arendamiseks ja rakendamiseks kohapealne kõrgjõudlusega arvutusvõimekus ning vähendada sõltuvust ELi välistest tehisaru- ja andmepõhistest pilveteenustest ja -toodetest.

EL ei saa riskida, et kriitilistes teenustes sõltuksime kolmandate riikide teenusepakkujatest. Digiühiskonna järgmise arenguhüppe eelduseks on see, et avaliku sektori poolt kogutavad ning seal loodavad andmed oleksid kättesaadavad, kvaliteetsed, taaskasutatavad ja usaldusväärsed.

Süsteemne andmekorraldus täna avaliku sektori organisatsioonides puudub, mistõttu andmete halb kvaliteet ja leitavus takistavad nii personaalsemaid teenuseid, andmepõhist juhtimist kui ka tärkavate tehnoloogiate kasutuselevõttu, sh tehisaru arendamist ja rakendamist. Kokkuvõtetes ei realiseeri see kogu potentsiaali, mis riikidel oleks nii riigivalitsemise tõhustamise kui majanduskasvu toetamise vaates.

Teisalt tuleb soodustada andmevahetust erinevate osapoolte vahel, luues selleks täiendavaid võimalusi andmete turvaliseks jagamiseks ja kasutamiseks nii riigisiselt kui ka piiriüleselt (näiteks valdkondlike andmeruumide loomine, turvalised liivakastid, privaatsuskaitse

tehnoloogiate arendamine ja rakendamine, rahvusvaheline õiguskooostöö) ja tagada seejuures kooskõla ELi väärtuste ja regulatsioonidega.

Uuel eelarveperioodil tuleb eelnevast lähtuvalt senisest enam hakata toetama ning prioritseerima tehisaru, privaatsuskaitse tehnoloogiate, andmehalduse, andmete kättesaadavuse, kohapealse arvutusvõimekuse ja teisi andmete valdkonnaga seotud tegevusi.

Digiühiskonna areng ja nii Eesti kui ka ELi konkurentsivõime ja sõltuvuse vähendamine kolmandatest riikidest sõltub sellest, kas suuname valdkonda suunata senisest enam investeeringuid ajal, mis arendame andme- ja tehisarupõhiselt majandust ja ühiskonda.

5.4.4 Toetame ettepanekut arendada süsteemselt küberturvalisust, mis tagab muu hulgas Euroopa Liidu vastupanuvõime küberohtudele, hoiab ühiskonna kõrget usaldust digitaalsete teenuste vastu, panustab rahvusvahelise küberkoostöö tugevdamisse ning tagab küberspetsialistide järelkasvu.

Selgitus: Peame oluliseks, et küberturvalisuse toetamine Euroopa Konkurentsivõime Fondist aitab kaasa ELi küberjulgeoleku ja konkurentsivõime tagamisele ülemaailmsel areenil tervikuna, arvestades globaalsete tehnoloogiliste trendidega ning on täienduseks liikmesriikide strateegiatele.

Küberohtude kasvu on märkimisväärselt suurendanud Venemaa agressioonisõda Ukrainas. Küberründeid kasutatakse hübriidsõja osana, kogutakse luureinfot ning „karistatakse ebasõbralikke riike“ nende poliitiliste otsuste eest.

Samuti mõjutavad küberohtude kasvu ka üldised tehnoloogilised suundumused: 5G-tehnoloogia järjest laiem kasutuselevõtt, tehisintellekti ulatuslikum rakendamine, kvantarvutite ja postkvantkrüptograafia, digitaalsete teenuste ühilduvus uue põlvkonna internetiprotokolliga IPv6 jne.

Seetõttu toetame seda, et artikli 39 punktis 3 pööratakse küberturvalisusele eraldi tähelepanu ja rõhutatakse EKFi kaudu uute kübertrendide ja ohtudega arvestamise rahastamist, liikmesriikide ühise olukorrapildi ajakohast tekitamist, ühiste õppuste läbiviimist, mis aitab oluliselt kaasa liikmesriikide küberstrateegiate rakendamisele. Küberturvalisuse tööprogrammi kokkuleppimisel riigi esindaja tagab, et programmi tegevused on täienduseks riigisisesele strateegiale.

Küberspetsialistide puudus ELis on kriitiline – vaja on toetada küberspetsialistide defitsiidi vähendamist ning järelkasvu tagamist kõigil haridustasemetel. ENISA andmetel on Euroopas küberturvalisuse spetsialistide defitsiit umbes 300 000 töökohta, mida hetkel ei suudeta täita olemasolevate lõpetajatega.

Sama kinnitas ka ISC 2023. aasta uuring, mille järgi ISC2 2023. aasta tööjõu-uuringu hinnangul on küberturvalisuse spetsialistide puudus ELis 274 000 ja selle puudujäägi kaotamiseks on vaja oskuste baasi laiendada. Üle kahe kolmandiku ELi uuringutele vastanutest väidab, et nende organisatsioonides on küberturvalisuse töötajate puudus, kes suudaksid ennetada ja tõrkeotsingut teha.

Sellest tulenevalt toetame küberspetsialistide järelkasvu aktiivset rahastamise võimalust EKFi hariduse kõigil tasanditel: nii üldhariduskoolides kui kutse- ja ülikoolides, sh doktori- ja magistriõppes.

5.4.5 Nõustume, et digihariduse edendamine ning digiekspertide arvu ja digipädevuste süsteemne suurendamine nii era- kui ka avalikus sektoris üle Euroopa Liidu on kriitilise tähtsusega ning vajab piisavat rahastust järgmisteks arenguhüpeteks ja konkurentsivõime kasvatamiseks. Konkurentsivõime kasvuks on oluline toetada eelkõige just väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete digitaalse arengu edendamist ja ajakohasuse suurendamist.

Selgitus: Digiharidus ja ekspertiisi kasvatamine on strateegiliselt keskne prioriteet – rohkem on vaja nii tippspetsialiste, avaliku- ja erasektori digipädevuste arendamist kui ka üldist digipädevuse tõstmist kogu ühiskonnas.

Peame looma eeldused, et toimuvad vajalikul määral investeeringud digitaristusse ELi ning liikmesriikide huvides, luues majandusse lisandväärtust ja tõstes kogu regiooni konkurentsivõimet. Ilma vajalike oskusteta ei ole võimalik arendada ning rakendada uusi tehnoloogiaid ega maandada nendega kaasnevaid riske. Haridussüsteem peab tagama muuhulgas nii tehisintellekti inseneride, küberkaitse ekspertide ja pooljuhtide arendajate ettevalmistamise kui ka ühiskonna üldiste digipädevuste tõusu, et inimesed oskaksid uusi lahendusi kasutada ja neid usaldada.

Eesti ja ELi tugevus sõltub sellest, kui hästi suudetakse ühendada kõrgharidus, teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus, et luua tipptasemel teadmisi ja oskusi, mis toetavad digipöörde eesmäärke. Samal ajal peab digipädevuste arendamine olema läbiv kõigil haridustasemetel ja ka täiskasvanute õppes, et kogu ühiskond oleks valmis kasutama ja arendama lahendusi, millele tugineb Euroopa konkurentsivõime ja turvalisus.

Lisaks avaliku sektori digivõimestamisele on oluline toetada ka väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtteid, kuna edukalt digitaliseeritud ELi avalik sektor ei saa toimida ilma ettevõtete laiapõhjalise digivõimekuseta. Ettevõtlussektori digitaliseerimine on sama oluline kui avaliku sektori areng, kuna just ettevõtted loovad tootlikkust, konkurentsivõimet ja uusi töökohti.

ELis tuleb toetada VKEdes suutlikkust võtta kasutusele uuenduslikke digilahendusi, arendada uusi ärimudeleid ja kasvatada oma rahvusvahelist konkurentsivõimet – nii ettevõtluses kui ka avalikus sektoris. See aitab vältida killustatust ja kiirendab ELi digieesmärkide saavutamist.

5.4.6 Peame oluliseks ettepanekut soodustada Euroopa Konkurentsivõime Fondi rahastuse toel Euroopa Liidu ülest koostööd ja digitaalsete lahenduste arendamist kuritegevuse vastases võitluses ning digikriminalistikas. Soovime, et fondist on võimalik taotleda toetust liikmesriikide tegevustele, mis suurendavad justiitsüsteemi kättesaadavust, läbipaistvust ja kaasavust ning võimaldaks rahastada kohtumenetluse digitaliseerimist.

Selgitus: Konkurentsivõime suurendamine eeldab kuritegevuse vaba ettevõtluskeskkonda. Selleks on vaja arendada digitaalset andmevahetust, õiguskaitsekoostööd ja tugevdada Europolit/Eurojusti rolli. Digitaalne andmevahetus kiirendab kuritegevuse jälituse protsesse ja tõhustab kurjategijate kättesaamist.

Organiseeritud kuritegevuse puhul on oluline riikide vaheline koostöö, kriminaaluurimise materjalide edastamine digitaalsete kanalite kaudu ning õigusemõistmise digivõimekuse kasv. Tõhustama peab võitlust organiseeritud kuritegevuse vastu (majanduskuriteod, sh rahapesu, kelmused, terrorismi rahastamine, korruptsioon, küberkuritegevus), tugevdades õiguskaitsealast koostööd ja andmevahetust.

Uurimisvõimekuse arendamine peab hõlmama AI-analüüsi, massandmete töötlemist ja hübriidohtude ekspertiise. Arvestades, et masskuritegude (nt küberrünnakud) toimepanemisel kasutatakse aina sagedamini erinevaid arvutisüsteeme ning tehisaru arenemine ja laialdasem kasutusele võtmine loob suurema riski võltsitud tõendite loomiseks, tuleb luua paremad digikriminalistika võimekused.

Kohtueelse ja kohtuliku uurimise tõhustamiseks on vaja tõhustada õiguskaitseametnike justiitskoostööd ja suurendada teadmisi kuritegude, küberrünnete ja riigi infrastruktuuri kahjustamise uurimisel, sh parandades andmeanalüüsi kvaliteeti (sh AI analüüs, massandmete analüüs, mõjutustegevuse aluseks oleva sotsiaalmeedia, sh kampaaniate analüüs, süvavõltsingute leidmine jm) ja teabe tõendiks vormistamist. Eraldi tähelepanu väärib hübriidohtude temaatika, nt merekaablitega seotud ekspertiisid, laevades olevate tehniliste vahendite ekspertiisid, GPS *spoofing*, selle modelleerimine.

Õiguskaare digitaliseerimine tähendab, et justiitsüsteem on inimestele digitaalselt kättesaadav ja arusaadav, tagatud on läbipaistev ja kaasav õigusloome protsess ning kiired ja õiglased kohtumenetlused, sh digitaalne õigusemõistmine.

Oluline on tagada ettevõtluskeskkonna efektiivsus ja usaldusväärsus, tagada tugev konkurentsioiguse rikkumise vastane võitlus ja madalat halduskoormust tagavad digitaalsed teenused. Ettevõtja peab saama oma kohustusi riigi ees täita riigile ühekordselt andmeid

edastades. Tõhus justitiisüsteem kasutab ja pakub masintöödeldavaid andmeid, kasutab tehisintellekti abiliseks ja suurendab partnerite vahel (piiriülevalt) turvalist andmete vahetamist.

Õigussüsteemi digitaliseerimine ja kuritegude vastane võitlus kajastuvad nii artikli 39 lg 2 c, d kui art 3 (2) d (4), mis on seotud art 80 lg 1 b. Digitaalse juhtpositsiooni puhul on vaja arvestada vastavates tegevussuundades tööprogrammide väljatöötamisel ka avalike teenuste kontekstis õigussüsteemi digitaliseerimisega ja uute tehnoloogiate kasutuselevõttuga või teise akna puhul kuritegude vastase võitluse ja julgeoleku kontekstis liikmesriikide vajadustega.

5.4.7 Peame oluliseks, et Euroopa Konkurentsivõime Fondi kavandamisel arvestataks kultuuri- ja loomemajanduse panust Euroopa konkurentsivõime, digijuhtpositsiooni ja vastupanuvõime kujundamisel. Samuti on oluline tugevdada idapiiri piirkondade kerksust ja kohalikku infokeskkonda. Peame vajalikuks, et Euroopa Konkurentsivõime Fond käsitleks digisuveräänsuse osana ka Euroopa kultuuri- ja infokeskkonna vastupanuvõimet, sealhulgas kvaliteetse meedia- ja kultuurisisu tootmist, meediapädevuse suurendamist ning piirialade infovälja tugevdamist. Oluline on ka ühiste Euroopa-üleste lahenduste loomine digitaalse kultuuripärandi kaitsmiseks ja piiriüleseks säilitamiseks.

Selgitus: Loomemajandus tugineb loovusele ja intellektuaalomandile ning loob kõrget lisandväärtust, mis toetab nii majanduse innovatsioonivõimet kui ka ühiskonna sidusust. Loomevaldkondade mõju ulatub kaugemale otsesest majanduslikust panusest: need valdkonnad toetavad muuhulgas artiklis 39 välja toodud uute digitehnoloogiate kasutuselevõttu, kujundavad Euroopa kultuurilist identiteeti ning suurendavad ELi pehmet jõudu ja rahvusvahelist nähtavust.

Arvestades loomemajanduse seotust teiste sektoritega, alates digitehnoloogiatest ja teenusmajandusest kuni hariduse, turismi ja kaitsetööstuseni, aitab loomeettevõtete (sh VKE-de) toetamine otseselt kaasa ELi teadus-, tehnoloogia- ja innovatsioonisuhendade tugevdamisele, mis on ära märgitud ka EKFi artiklis 3.2 (c).

Euroopa digisuveräänsuse ja julgeoleku seisukohalt on strateegiline meedia- ja infokeskkonna vastupanuvõime: sõltumatu kvaliteetne ajakirjandus, mitmekeelne kultuurisisu ja tugev meediapädevus vähendavad väärinfo, mõjutustegevuse ja platvormiriskide mõju. Piiririigina on Eestil eriline roll idapiiri infovälja tugevdamisel ning kohalike kogukondade elu- ja teabekeskonna kaitsmisel. Euroopa ülesel tasandil on vaja toetada väiksemate meediaturgude kestlikkust, kriisivalmidust ja tehnoloogilist võimekust.

Digitaalse kultuuripärandi kaitse, sealhulgas selle turvaline säilitamine ja piiriülene kasutatavus, on Euroopa kriisikindluse lahutamatu osa. Venemaa rünnakud Ukraina kultuuripärandile on tõstnud selgelt esile vajaduse Euroopa-ülese lahenduse järele kultuuripärandi kaitseks nii füüsiliste kui ka küberohtude eest. EL töötab sellel suunal kultuuristrateegia raames, kus Eesti osaleb aktiivselt Euroopa Komisjoni juhitud

fookusrühmas, mis arendab lahendusi digipärandi piiriüleseks säilitamiseks ja turvaliseks varundamiseks.

5.5 Vastupanuvõime, julgeoleku ja kaitsetööstuse toetamine

5.5.1 Peame oluliseks sisejulgeoleku ja -turvalisuse, sealhulgas elanikkonnakaitse valdkonna hõlmamist Euroopa Konkurentsivõime Fondis. Arvestades muutusi julgeolekukeskkonnas ja kliimaprotsessides ning kriitiliste teenuste omavahelisi ristsõltuvusi, on Eesti seisukohal, et Euroopa Konkurentsivõime Fondi raames peab olema võimalik toetada ka olemasoleva eraomandis oleva ja/või riikliku kriitilise taristu (sealhulgas energia-, transpordi- ja digitaristu) vastupanuvõime suurendamist erinevate ohtude vastu. Soovime määruses täpsustada, et Euroopa majandusjulgeoleku parandamiseks on toetuskõlbulik kriitilise energia-, transpordi- ja digitaristu küber- ja füüsilise turvalisuse ja vastupanuvõime suurendamine, sealhulgas mehitamata sõidukitega seotud riskide valdkonnas. Eelistame, et fond võimaldaks taotleda toetust investeeringuteks nii maismaal asuva kui ka merealuse kriitilise taristu kaitsmiseks ja seiramiseks.

Selgitus: EKF on investeerimistööriist, mis rõhutab selgelt sisejulgeoleku, sh elanikkonnakaitse tugevdamise vajadust läbi teaduse ja tööstuse ühtse arengu, riskide maandamise ja koostööpõhise poliitikajuhtimise. EKFi kasutuselevõtu õnnestumine on oluline samm ELi vastupanuvõime ja julgeoleku tugevdamisel, aidates tagada kestlikku konkurentsivõimet Euroopas ning vastata uutele ja keerukatele sisejulgeoleku väljakutsetele tõhusalt ja koordineeritult.

EKF ergutab kaasaegsete, kõrgtehnoloogiliste lahenduste loomist, mis aitavad toime tulla kasvavate hübriidohtude, küberkuritegevuse ja terroristlike rünnakutega. Fond võimaldab lihtsamat ligipääsu kapitalile sisejulgeoleku ja -turvalisuse valdkonnas tegutsevatele idufirmadele ning VKEdele ning avada nende potentsiaali innovatsiooniallikana.

See on ELi jaoks oluline arvestades, et teadus- ja tööstuspoliitika sidusus ning rahaliste vahendite efektiivne koordineerimine suurendavad võimekust vastata mitmetahuliste strateegilistele ohtudele. Toetame fondi lähenemist tsiviiljulgeoleku valdkonnas, mille kohaselt võib tööstuse koordineerimis- ja toetusmeetmete ELi toetusmäär olla kuni 100% abikõlblikest kuludest.

Kiirelt muutuv maailmas tuleb jätkuvalt tagada energiasüsteemi töökindlus ja varustuskindlus, samuti logistika ja tarneahelate toimimine ning vähendada ristsõltuvustest tulenevaid kaskaadimõjusid teistele kriitilistele teenustele ning laiemalt kogu ühiskonnale ja majandusele.

EL-i ümbritsev riskikeskkond on viimase kümnendi jooksul drastiliselt muutunud, suurenenud on sõltuvus kolmandate riikide tehnoloogiast ja tarneahelatest ning sagenenud on erinevad sabotaažid näiteks digitaristu vastu ja küberrünnakud kriitilise taristu ja infosüsteemide vastu -

need on vaid üksikud näited, mis kõik mõjutavad kriitilise taristu toimimist ja seeläbi ühiskonna toimimiseks hädavajalike elutähtsate teenuste tagamist.

Seejuures on kõik elutähtsad teenused suuremal või vähemal määral omavahel ristsõltuvuses, st häire või katkestus ühes elutähtsas teenuses toob kaasa kaskaadiefektina ebasoodsaid mõjusid teistes elutähtsates teenustes, mis võivad avalduda nii siseriiklikult kui ka piiriüleselt. Näiteks mõjutab laiaulatuslik elektrikatkestus mh ka lennujaamade, sadamate, tanklate, sidemastide, haiglate, toidupoodide jm taristu tööd kui riskid ei ole piisavalt maandatud.

Kuna CEF keskendub uute piiriüleste energia- ja transpordiühenduste arendamisele, siis jäävad olemasolevad ja/või riikliku tähtsusega kriitilised energia- ja transporditaristuobjektid selle fookusest välja. Samas mõjutab ka sellise taristu toimimine laiemalt kogu ühiskonda, sh teiste elutähtsate teenuste tagamist, ning nende rikete/intsidentide tagajärjel võivad kaasned märkimisväärsed kulud tarbijatele ja kogu majandusele.

Näiteks ulatus 2024. a lõpus juhtunud Eesti-Soomevahelise elektrikaabli Estlink2 intsidendi puhul Eesti majanduslik kahju ligikaudu 200 miljoni euron. Sarnaseid suure mõjuga näiteid on ka transpordivaldkonnas, näiteks hilines septembris 2025. a küberrünnaku tõttu mitmes Euroopa suurtes lennujaamades (nt Brüsseli, Heathrow' ja Berliini) üle 1000 lennu ja mitmed lennud tühistati, täpne majanduslik kahju pole veel teada, aga eelduslikult ulatub see miljonitesse.

Seega on ilmne vajadus täiendavate investeeringute järele, mis tõstaksid olemasoleva ja/või riikliku energia- ja transporditaristu vastupanuvõimet erinevate ohtude vastu (sh hübriidrünnetele) ja vähendaksid võimalike katkestuste mõju varustuskindlusele ning tarneahelate toimimisele. Eelnevalt tulenevalt peab Eesti oluliseks, et EKFi oleks võimalik rahastada tegevusi, mis suurendavad kriitilise energia- ja transporditaristu vastupanuvõimet erinevateks ohtudeks ning toetavad süsteemide kiiret taastumist kriisiolukordades.

Praegune MFF raamistik ei võimalda selliseid siseriiklikke, kuid strateegiliselt olulisi projekte piisavalt toetada, kuigi nende mõju ulatub selgelt üle riigipiiride. Seetõttu on Eesti seisukohal, et EKFi peab täitma olulise tühimiku olemasolevate ELi instrumentide vahel, et tagada liikmesriikide kriitilise energia-, transpordi- ja digitaristu turvalisus, suurendada liidu strateegilist autonoomiat ning tugevdada Euroopa majandusjulgeolekut.

Eesti soovib, et rahastamistingimused võimaldaksid taotleda fondist toetust Läänemere tingimustes tegutsemiseks sobivate multifunktsionaalsete kaitse, seire ja reostustõrje võimekusega laevade soetamiseks. Laevade eesmärgiks on viia läbi patrulltegevusi, tagamaks adekvaatne olukorrateadlikkus kriitilise taristu olukorra seiramisel ning selle kaitse.

Samuti on Eesti jaoks oluline tagada kriitilise taristu kaitseks vajalike tehnoloogiliste võimekuste, teenuste ja lahenduste (näiteks piiri kaitseks vajaliku laskemoona, mitmekihilise õhukaitse taristu, droonitõrjeks vajalike võimekuste) rajamine ja hankimine.

5.5.2 Soovime, et Euroopa Konkurentsivõime Fond võimaldab rahastada Euroopa ühishuve teenivaid kaitseprojekte (EDPCI-s) kuni 100% ulatuses abikõlblikest kuludest.

Peame oluliseks määrukses täpsustada abikõlblikkuse kriteeriumeid nii, et need võimaldavad ellu viia ka regionaalseid projekte juhul kui nende hüvede mõjud laienevad kogu Euroopa Liidule. Seejuures peame oluliseks, et prioriteetseks peetakse Venemaa Föderatsiooni ja Valgevenega piirnevate liikmesriikide kaitsevalmiduse tugevdamise projekte ning taotlusvoorudes arvestatakse esmatähtsate kaitsetööstusprojektide rahastamisvajadustega Euroopa Liidu idapiiriiriikides. Samuti peame vajalikuks, et üheks projektide eesmärgiks on kaitseotstarbeliste toodete kättesaadavuse parandamine piirkondades, kus varustusriskid on kõige kõrgemad.

Selgitus: Eesti jaoks on oluline, et Euroopa kaitsevaldkonna ühishuvi projektidele (sealhulgas nende võimalikele osadele) säiliks võimalus anda EKFi toetust kuni 100% ulatuses abikõlblikest kuludest, kuna see tagab solidaarsuse liikmesriikide vahel ning loob võrdsed tingimused nii suurtele kui väikestele riikidele sõltumata nende eelarvelistest piirangutest.

Peame põhjendamatuks komisjoni ettepaneku artiklis 45 sisalduvat toetuskõlblikkuse kriteeriumite topeltnõuet, mis nõuab nii vähemalt nelja riigi osalemist kui ka võimalikult suur geograafilist hajutatust. Kui projekt tagab tulemuste ja kasu laienemise kõikidele liikmesriikidele, ei tohiks jääk geograafilise hajutatuse tingimus olla piirang, mis võib takistada Eesti ja Euroopa kaitsevõime seisukohalt hädavajalike sisuliselt häid ja kiirelt rakendatavaid algatusi.

Samuti leiame, et projektide valikul peaks eelistama algatusi, mis suurendavad kaitsetoodete kättesaadavust piirkondades, kus varustusriskid on kõige suuremad. Eesti jaoks on see eriti oluline, kuna idapiiri riigina seisame julgeolekuriskide fookuses ning vajame kindlust, et kaitsetööstuslik tootmis- ja arendusvõimekus oleks toimiv ja kättesaadav meie piirkonnas.

5.5.3 Toetame, et Euroopa Konkurentsivõime Fond jätkab kaitsevaldkonna teadus-arendustegevuse finantseerimist, kaitsetööstuse tootmisvõimekuste loomist ja suurendamist ning liikmesriikide koostööd ühishangete soodustamisel. Toetame, et fond pakub rahastamisvõimalusi kaitsetööstuse testimiseks vajaliku taristu arendamiseks.

Selgitus: Eesti jaoks on oluline tagada kriitilise taristu kaitseks vajalike tehnoloogiliste võimekuste, teenuste ja lahenduste (näiteks piiri kaitseks vajaliku laskemoona, mitmekihilise õhukaitse taristu, droonitõrjeks vajalike võimekuste) rajamine ja hankimine. EKFi kavandatud finantseerimisprioriteedid toetavad seda eesmärki ning on kooskõlas Euroopa Liidu senise eelarvepraktikaga, kus sarnaseid tegevusi on rahastatud mitme varasema fondimääruse kaudu.

Nende määruste hulgas on Euroopa Kaitsefond, ASAP (laskemoona tootmist toetav määrus), EDIRPA (määrus, millega luuakse instrument Euroopa kaitsetööstuse tugevdamiseks ühishangete kaudu), EDIP (Euroopa kaitsetööstuse programm). Uuel ELi eelarveperioodil koondab EKF need suunad üheks terviklikuks instrumendiks. Peame sellist lähenemist põhjendatuks, kuna see võimaldab pakkuda kaitsevaldkonnale mitmekülgselt, sidusat ja strateegiliselt suunatud rahastust.

Eestis on loomisel kaitsetööstuse edasiarendamiseks kaitsetööstuspark ning testimise ökosüsteem. Mõlemad initsiatiivid on otseselt suunatud kaitsetööstust arendava taristu ning

tööstusbaasi laiendamisele. Lisaks on oluline tagada, et kaitsetööstusvaldkonna tootmismahte saaks suurendada ning tarneahelaid kindlamaks muuta.

Seega soovime, et fondist oleks võimalik taotleda toetust ka kaitsetööstust arendava taristu arendamiseks ja võimaluste loomiseks üleeuroopaliselt ning piiriülese koostöö tähenduses.

5.5.4 Toetame, et Euroopa Konkurentsivõime Fond võimaldab investeeringuid sõjaliseks liikuvuseks vajalikku taristusse ja transpordivahenditesse, sõjaväelinnakute majutus- ja olme taristu arendamiseks ning liitlaste vastuvõtuks vajaliku taristu rajamiseks. Peame oluliseks, et määruses säiliks ka võimalus taotleda toetust sidetaristu nendele komponentidele, mis on konkreetsete sõjalise liikuvusega seotud kaitse- ja julgeolekuprojektide jaoks vajalikud.

Selgitus: Eestile on sõjalise liikuvuse programm olnud varasemalt edukas. EKF pakub lisaks CEFi määrusele võimalusi sellisteks investeeringuteks toetust taotleda. Komisjoni esialgse ettepaneku kohaselt (artikkel 49) laiendab fond võimalusi toetada sõjalise liikuvuse investeeringuid ning lisab võimaluse transpordi vahendite ja varustuse jaoks toetust taotleda ning eelnõu kohaselt on võimalik taotleda sõjalise liikuvuse alt toetust ka liitlaste vastuvõtuks vajalike linnakute majutuse ja olmetaristu projektidele. Seisame selle eest, et läbirääkimiste tulemusel jääb selline võimalus fondi alles.

5.5.5 Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi eesmäärke väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete ja innovatsiooni toetamiseks ning ettevõtete koostöö edendamiseks võimearenduses. Eelistame, et eesmärkides oleks selgemalt esile toodud ka piiriülese koostöö edendamine ning ühtsema ja avatud Euroopa kaitseturu kujundamine. Eestile on iseäranis oluline, et fondimääruses säilitatakse võimalus toetada kaitsetööstuse ettevõtete tootmise skaleerimist.

Selgitus: Omamaise kaitsetööstuse arendamine on Eestile strateegiliselt oluline. Eesti Kaitsetööstuspoliitika 2030 toob ühe väljakutsena esile, et kaitsetööstusettevõtetel on sõltuvalt arenguetapist raskusi kaasata kapitali või valminud prototüübi tootmismahтусid skaleerida. Samal ajal on skaleerimine vajalik suutmaks müüa tooteid eksporditurgudele. Seepärast toetame määruse eelnõu kohast võimalust neil eesmärkidel projekte toetada ning peame oluliseks läbirääkimistel selle võimaluse säilimist.

Ühtsema ja avatuma Euroopa kaitseturu kujundamine aitab parandada mastaabiefekti, suurendada tööstuse konkurentsivõimet ning soodustada innovatsiooni, võimaldades ettevõtetel (sh väikese ja keskmise suurusega ettevõtetel) osaleda piiriülestes projektides ja hangetes. Selgem suunitlus piiriülesele koostööle toob eeldused ressursside tõhusamaks kasutamiseks, dubleerimise vähendamiseks ning Euroopa kaitsevõime terviklikumaks ja koordineeritud arendamiseks.

Seetõttu toetame selle nimel, et määruse kaitsevaldkonna peatükis, sealhulgas artiklites 46 ja 47, kajastuks piiriüleste partnerluste edendamise eesmärgi raames ka väikese ja keskmise suurusega ettevõtete kaasamise olulisus ning ühtse ja avatud kaitseturu kujundamine.

Nagu ka Draghi konkurentsivõime raport esile tõi, kannatab Euroopa kaitseturg killustatuse, läbipaistvuse puudumise ning suurriikide kalduvuse all eelistada oma riigisest tootmist. Selline praktika sulgeb väiksemate riikide ettevõtetele turu ning takistab õiglast konkurentsi ja innovatsiooni, mis omakorda vähendab EL kaitsetööstusbaasi suutlikkust kiiresti kohaneda uute ja kulutõhusate tehnoloogiate nõudlusega.

EKF peab seetõttu aitama neid tõkked kõrvaldada ning soosima ka väikeriikide ettevõtete (sealhulgas väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete) ligipääsu rahvusvahelistesse tarneahelatesse.

5.5.6 Toetame, et Euroopa Konkurentsivõime Fondi kaitsetööstussektssiooni abikõlblikkuse kriteeriumid ja Euroopa eelistuse tingimused tuginevad Euroopa kaitsetööstusprogrammi (EDIP) ja Euroopa julgeolekumeetme (SAFE) laenuinstrumendi määrustes kokkulepitule ega ole nendest piiravamad. Oluline on, et nimetatud kriteeriumid ja tingimused toetavad liikmesriikide vajadust parandada kaitsevõimet kiiresti ning oleksid kooskõlas julgeolekuolukorrast tulenevate ajapiirangute ja vajadusega tagada lahenduste kulutõhusus.

Selgitus: Euroopa eelistamise reeglid on varasemates instrumentides olnud läbirääkimistel ajamahukas aruteluteema. Nüüdseks kokku lepitud ELi instrumentide (EDIP, SAFE) tingimustes on saavutatud poliitiline tasakaal. Seepärast peame mõistlikuks EKFi määruse läbirääkimistel lähtuda kaitsevaldkonnas neist juba kokku lepitud toetuskõlblikkuse kriteeriumidest ja Euroopa eelistuse tingimustest. Komisjoni ettepanekus on EKFi määruse artiklis 51 (12) antud pretsedentidest ka lähtutud.

Täpsemalt on sätestatud, et EDIPi ja SAFE instrumendi korral ei tohi väljastpoolt liitu hangitud komponentide eeldatav maksumus ületada 35% lõpptoote või toote, mille tootmisvõimsuse suurendamist toetatakse liidu rahaliste vahenditega, komponentide eeldatavast maksumusest. Komponente ei tohi hankida kolmandatest riikidest, mis on vastuolus liidu ja liikmesriikide julgeoleku- ja kaitsehuvidega, sealhulgas heanaaberlike suhete põhimõtte austamisega.

Eesti peab oluliseks, et EKFi määruks ei mindaks nendest sätetest veelgi kaugemale ja ei lisataks täiendavaid piiranguid, kuna see võib liigselt pärssida võimet tõsta kaitsevõimet kiiresti ning võib kaasa tuua ka täiendavat halduskoormust.

5.5.7 Soovime, et kaitsevaldkonna teadus-arendustegevuseks mõeldud Euroopa Liidu toetuse andmisel on toodete arendamiseks (prototüübid) toetusmäär 50% asemel kuni 75% abikõlblikest kuludest. Eesti toetab ühishangete toetusmäära suurendamist, eelistatult vähemalt 25%-ni ühishangete maksumusest.

Selgitus: Soovime, et määrus võimaldaks EKFi tavamääraga võrreldes mõnevõrra kõrgemat toetusmäära prototüübi arendamiseks. Kõnealune toetusmäär on sama, mis Euroopa Kaitsefondis ka praegu, kuid kaitsetööstuse arendamise seisukohalt oleks kõrgem toetusmäär soodsam. See võimaldab kiiremini arendada välja kaitseotstarbeliste toodete prototüüpe ja soodustab nii kaitsetööstuse arengut. Lisaks vähendab kõrgem toetusmäär riigieelarvest taotletava kaasfinantseeringu vajadust.

Toetame praeguses Euroopa Kaitsefondis ettevõtete osalemist riigieelarvest ca 2 mln euroga aastas. Kuivõrd Eesti on Euroopa Kaitsefondis edukas toetuse saaja, siis järk-järgult kasvab ka taotletava kaasfinantseeringu maht.

Ühishangete edendamiseks mõeldud toetusmäär on EKFi ühe eelkäija instrumendis (EDIRPA) 15%. Ettepaneku kohaselt on seda tõstetud 25%-ni ning Eesti toetab 25% määra säilitamist eelnõu läbirääkimistel. EDIRPA instrumendist sai Eesti toetuse mitmele projektile ja seega on kõrgem toetusmäär positiivse mõjuga.

5.5.8 Toetame kolmandate riikide, sealhulgas eriti NATO liitlaste võimalust olla kaasatud Euroopa Konkurentsivõime Fondi kaitsevaldkonna projektidesse, kuna peame taolist koostööd vastastikku kasulikuks ning oluliseks koostoimelisuse tagamise ja Euroopa julgeoleku seisukohalt. Toetame võimalust Ukraina kaasamiseks Euroopa Liidu liikmesriikidega sarnastel tingimustel ning eesmärki integreerida Ukraina kaitsetööstusbaas lähemalt Euroopa Liidu omaga.

Selgitus: EKFi kolmandate riikide osalemist võimaldavad tingimused artiklites 50 ja 51 on sarnased varasemalt vastuvõetud instrumendi SAFE tingimustele. Kui EDIPi määrus võimaldab kolmandatel osapooltel liituda programmi tegevustega ainult piiratud julgeoleku tingimustel, siis SAFE määrus võimaldas osalust eraldiseisvate lepingute sõlmimise alusel.

EKFi määru eelnõu kohaselt on assotsieerimine võimalik Euroopa Majanduspiirkonna riikidele ning Ukrainale, teised kolmandad riigid peavad sõlmima ELiga assotsieerimislepingu, kus täpsustatakse abikõlblikkuse tingimustele kohaldamist, pannakse paika tarnekindlust ning ELi ja selle liikmesriikide julgeolekut ja kaitset tagavad meetmed ning toetatakse kaitseüsteemide standardite alast ühilduvust ning ELi liikmesriikide ja vastava kolmanda riigi kaitsevõimete koostoimet.

Eesti toetab, et kolmandate riikide osalemine EKFi programmis oleks lubatud võimalikult väheste piirangutega.

5.6 Kosmoseüsteemide ja kosmosepoliitika toetamine

5.6.1 Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi kosmoseprogrammi komponentide arengut ja uue jaotuse loomist, mis loob terviklikuma pildi Euroopa kosmosevaldkonna tegevustest ning võimaldab arendada Euroopa Liidu tehnoloogilist võimekust. Euroopa Konkurentsivõime Fond peab looma maksimaalset lisandväärtust ja selleks on oluline tagada, et uued algatused ei dubleeriks tegevusi, mida liikmesriigid juba praegu ellu viivad koostöös Euroopa Kosmoseagentuuri ja teiste rahvusvaheliste partneritega.

Selgitus: EKFi kosmoseprogrammi ülesehitus pakub võimaluse tugevdada Euroopa strateegilist autonoomiat ja tehnoloogilist võimekust. Selleks arendatakse edasi nii seniseid tegevusi kui lisatakse uusi, näiteks valitsusasutustele suunatud kaugseire teenused.

Kosmose programmi tõhusa rakendamise ja sektori arengu huvides on tagada, et uued algatused ei dubleeriks olemasolevaid tegevusi, mida liikmesriigid juba täna viivad ellu koostöös Euroopa Kosmoseagentuuri (ESA) ja teiste rahvusvaheliste partneritega.

Mitmed artiklites kirjeldatud tegevused kattuvad sisuliselt ESA programmide sisuga, mistõttu tuleb hinnata, kas ja kuidas peaks EL nendesse tegevustesse ise sekkuma. Võimalikke kattuvusi näeme näiteks seoses ESA äriinkubaatori võrgustikuga, kanderakettide teadus- ja arendustegevuse ja taristu investeringutega, aga arutelu käigus võib selguda veel kohti, kus võib tekkida sünergia asemel dubleerimine, mida tuleks vältida.

Toetame lähenemist, mis soodustab koostööd ja sünergiat olemasolevate mehhanismidega, mitte nende asendamist. Samuti on oluline, et komponentide sisu oleks piisavalt selgelt määratletud, et tagada läbipaistvus, strateegiline fookus ja liikmesriikide võrdne ligipääs. Selline lähenemine aitab tagada, et fondi kaudu tehtavad investeringud toovad maksimaalset lisandväärtust nii Euroopa kui ka liikmesriikide tasandil. Tegevuste ebamõistlike kattuvuste vältimiseks ja sünergiate loomiseks tuleks näiteks luua selge koordineerimismehhanism ELi ja ESA vahel.

5.6.2 Nõustume, et positsioneerimise, navigeerimise ja ajamääramise teenuste arendamine, kättesaadavus ja väga hea kvaliteet Euroopa Liidus on äärmiselt oluline. Toetame Galileo avaliku reguleeritud teenuse tasuta kättesaadavusse panustamist Euroopa Konkurentsivõime Fondist ning leiame, et eelnõus tuleb lisa tähelepanu pöörata nimetatud teenustega seotud seadmete kättesaadavuse parandamisele. Samuti peame oluliseks fondi toel navigatsiooniteenuste pakkumist kosmoseobjektide käitajatele ja tegevusi, mis on suunatud raadiosagedushäirete tuvastamisele.

Selgitus: Määruse artikkel 59 käsitleb positsioneerimise, navigeerimise ja ajamääramise komponente (Galileo programmi ning Euroopa Geostatsionaarse Navigatsioonilisasüsteemi EGNOS alakomponendid), mis aitavad pakkuda pikaajalisi, tiptasemel ja turvalisi positsioneerimise, navigeerimise ja ajamääramise (PNT) teenuseid. Peame Galileo ja EGNOS süsteemide arendamist ning nende signaalide katkematut ja kvaliteetset kättesaadavust kogu ELi territooriumil strateegiliselt oluliseks. PNT teenused on Euroopa autonoomia, taristuohutuse ja kriitilise infrastruktuuri toimimise seisukohalt keskse tähtsusega ning nende usaldusväärne toimimine peab olema tagatud ka häireolukordades ja geopoliitiliselt pingelistes tingimustes.

Toetame Galileo avalikult reguleeritud teenuse ehk üksnes valitsuselt loa saanud kasutajatele mõeldud teenuse (PRS) tasuta kättesaadavust liikmesriikidele. Samas juhime tähelepanu asjaolule, et PRS-võimeliste seadmete piiratud kättesaadavus on olnud takistuseks teenuse laialdasemale kasutuselevõtule. Peame oluliseks, et Euroopa Komisjon ja liikmesriigid töötaksid välja meetmed, mis toetaksid PRS seadmete arendust, sertifitseerimist ja turule pääsu, et tagada teenuse tegelik rakendatavus.

Lisaks toetame raadiosagedushäirete seire teenuste (artikli 59 lõike 3 punkt k) arendamist ja suutlikkuse suurendamist. Arvestades viimastel aastatel sagenenud GNSS signaali häiringuid Balti riikide idapiiril, on oluline, et EL suurendaks oma suutlikkust häiringute tuvastamiseks, allikate määratlemiseks ja nende mõju leevendamiseks. Selline suutlikkus on oluline nii tsiviil- kui ka julgeolekukaalutlustel ning aitab tugevdada Euroopa strateegilist autonoomiat.

5.6.3 Nõustume ettepanekuga toetada Maa kaugseire teenuste, sealhulgas Copernicuse ja uue valitsusasutustele suunatud Maa kaugseire teenuse komponendi edasiarendamist,

mis võimaldab andmepõhiste otsuste tegemist nii tsiviil- kui ka kaitseotstarbel ning loob uusi võimalusi liikmesriikide tööstusvõimekuse kasvatamiseks. Samuti peame oluliseks uute valitsusasutustele suunatud missioonide seostamist Euroopa Kosmoseagentuuri valikprogrammidega, mis võimaldaks liikmesriikidel arendada oma tööstusvõimekust Euroopa Kosmoseagentuuri kaudu ning looks võimaluse, et Euroopa Liit oleks nende teenuste kliendiks. Peame oluliseks kolmandate osapoolte Maa seire andmete kättesaadavuse parandamist liikmesriikide jaoks.

Selgitus: Määruse artikkel 60 käsitleb Maa seire süsteeme, mis koosnevad Copernicusest ja Maa seire valitsustasandi teenusest. Copernicus on tsiviilkontrolli all olev operatiivne, autonoomne, kasutajakeskne ja tsiviilotstarbeline Maa seire süsteem, mis tugineb olemasolevale riiklikule ja Euroopa suutlikkusele.

See pakub geoteabega seotud andmeid ja -teenuseid ning koosneb satelliitidest, maapealsest taristust, andmete ja teabe töötlemise seadmetest ning jaotustaristust, tuginedes tasuta, täielike ja avatud andmete poliitikale ning võttes vajaduse korral arvesse julgeolekuvajadusi ja -nõudeid.

ELi kriisivalmiduse strateegias rõhutatakse, et olemasolevate kosmoseprogrammide Copernicuse, Galileo programmi ja peagi kasutusele võetava IRIS² teenused pakuvad reaajas olukorrateadlikkust ning toetavad varajast hoiatamist ja usaldusväärset sidet juhul, kui maapealsed võrgud lakkavad toimimast. Need süsteemid on olulised ELi tasandi vahendid, et tulemuslikult valmistuda katastroofideks ja kriisideks nii ELi piires kui ka mujal ning neile reageerida. Seni on olnud kõik Copernicuse programmi andmed avaliku hüvena kõigile kättesaadavad.

Plaanitava valitsusasutustele suunatud kaugseire (Earth Observation Governmental Service – EOGS) programmi eesmärk oleks suurendada ainult ELi liikmesriikidele suunatud andmete levikut, mis aitab kaasa EL konkurentsieelise ja turvalisuse kasvule.

EOGSi arendamisel on oluline rakendada selget ja läbipaistvat juhtimismudelit ning ühtseid ligipääsupõhimõtteid, mis tagavad turvalise andmekäitluse ja liikmesriikide võrdse juurdepääsu teenusele. See tähendab, et otsustusprotsessid peavad olema arusaadavad ja kontrollitavad, andmete kasutamise reeglid üheselt määratletud ning ligipääs tagatud vastavalt turvalisuse tasemele. Selline lähenemine aitab vältida huvide konflikti ja suurendab usaldust liikmesriikide vahel.

EOGS missioonide seostamine artikli 75 lõige 7 punkt c kohaselt ESA valikprogrammidega (nt Earth Watch, Future EO) võimaldab liikmesriikidel suunata oma panuseid tööstusvõimekuse arendamisse ESA kaudu ning samal ajal tagab, et EL oleks nende süsteemide kasutaja. See loob sünergia ESA ja ELi programmide vahel ning tugevdab Euroopa strateegilist autonoomiat.

EOGS missioonid tähendavad seost ka ESA Euroopa kosmose vastupanuvõime (European resilience from Space, ERS) valikprogrammiga, mis tähendaks, et riigid saavad arendada oma tööstuse võimekust ESA kaudu ja EL oleks nende süsteemide kliendiks. Tõhusa riigipoolse toega on sel viisil võimalik luua majandusüksustele turgu.

Eesti peab oluliseks, et EOGS hõlmaks ka võimalust kasutada kolmandate osapoolte satelliitmissioonide andmeid ning et need oleksid liikmesriikidele kättesaadavad nii nagu on ette nähtud artiklis 60 lõige 8 punkt a.

Kolmandate osapoolte satelliitandmete kasutamine EOGSi kaudu loob võimaluse, et EL võiks olla kliendiks ka Eesti ettevõtetele, kes arendavad kaugseiremissioone. Näiteks võimaldaks see Eesti ettevõtetele, nagu KappaZeta, pakkuda oma andmeid EOGSi kaudu ELi institutsioonidele ja liikmesriikidele. Selline lähenemine toetab Euroopa tööstusvõimekuse kasvu ning loob uusi turge Eesti majandusüksustele.

5.6.4 Toetame turvalise ühenduse programmi eesmärgi ja peame vajalikuks tagada teenustele tasuta või läbipaistvast hinnapoliitikast lähtuv juurdepääs, mis ei kahjustaks väikeriikide huve. Turvalise ühenduse lahendused peavad tagama, et Eesti ja teised Balti riigid oleksid kaitstud ning kriitiline side toimiks ka kriisiolukordades. Toetame turvalise ühenduse programmi vahendite suunamist eelkõige valitsussektorile vajaliku taristu ja strateegiliste teenuste arendamiseks. Samuti peame oluliseks programmi agiilsust kohanemaks tehnoloogiast, poliitilises olukorrast ja turust tulenevate muutustega.

Selgitus: Määruse artikkel 61 käsitleb turvalise ühenduse komponente. Eesti jaoks on EL turvalise ühenduvuse komponendi ja sellega seotud tegevuste arendamine, mis tagab pikaajalise, usaldusväärse ja turvalise satelliitside valitsusasutustele, väga olulise tähtsusega. Toetame IRIS² ja GOVSATCOM süsteemide arendamist, mis tugevdavad Euroopa tehnoloogilist suveräänsust, digitaalset vastupanuvõimet ja julgeolekut. Eesti seisukohast on oluline, et valitsusasutustele ja institutsionaalsetele kasutajatele säiliks GOVSATCOM ja IRIS² teenustele tasuta ligipääs, välja arvatud juhul, kui Euroopa Komisjon kehtestab selge ja läbipaistva hinnapoliitika, mis ei kahjusta väiksemate liikmesriikide huve.

Toetame Balti piirkonna katvuse prioriseerimist turvalise ühenduvuse lahenduste arendamisel (artikkel 61 lõige 1 punkt d), arvestades regiooni geopoliitilist olukorda ja sagenenud julgeolekuintsidente, sealhulgas küberrünnakud ja taristu vastu suunatud hübriidintsidendid.

Toetame määruse artikkel 61 lõige 3 punktis b väljatoodut, et kommertstaristut ja sellega seotud riske rahastab täielikult erasektor, samal ajal kui avaliku sektori raha suunatakse valitsussektorile vajaliku taristu ja strateegiliste teenuste arendamisele. Teenuste portfelli ja töökorralduse kehtestamisel peab olema tagatud liikmesriikide sisuline kaasatus ja läbipaistvus. Hinnapoliitika peab olema õiglane ja mitte diskrimineeriv väiksemate liikmesriikide suhtes. Lahendused peavad olema kooskõlas EL-i digistrateegiate, küberturvalisuse ja kriitilise taristu kaitse eesmärkidega.

Satelliitsidega seotud teadusarendustegevused liiguvad kiirelt edasi, seega peavad ELi tegevused olema valmis nii tehnoloogiaarengule kui ka turu nõudlustele kiiremini reageerima, kui me seni seda Euroopas teinud oleme. Vastasel juhul kaotame konkurentsieelise teistele regioonidele. ESA poolt pakutava satelliitside võimekuse arendamiseks on loodud valikprogramm ARTES.

5.6.5 Peame oluliseks Euroopa Konkurentsivõime Fondi eesmärki tagada kosmosesektori olukorratundlikkus, mis hõlmab kosmose jälgimise ja seire, kosmoseilmastiku nähtuste ning Maa-lähedaste objektide andmete kogumist, jagamist, seiramist ja töötlemist. Leiame, et kosmose jälgimises ja seires osalemise mudel peab pakkuma kõikidele liikmesriikidele võrdseid võimalusi neisse panustada, teenuseid kasutada ja vastavates hangetes osaleda.

Selgitus: Määruse artiklid 62-64 käsitlevad kosmosesektori olukorrast ülevaate saamise komponenti, mille alamkomponentideks on kosmose jälgimine ja seire, kosmoseilmastiku nähtuse ja Maa-lähedaste objektid.

Kosmose jälgimine ja seire (Space Surveillance Tracking, SST), maalähedased objektid (Near Earth Objects, NEO) ja kosmoseilma teenused on kriitilise tähtsusega satelliitide ohutuse, kosmoseprügi vähendamise, looduslike riskide hindamise ning side- ja navigatsioonisüsteemide töökindluse tagamisel.

Toetame SST-teenuste turva- ja kvaliteedipõhist korraldust ning 24/7 töökindlust, kuid peab vajalikuks hinnata kehtiva partnerlusformaadi jätkamise sobivust. Praegune artikli 62 lõikes 3 nimetatud SST partnerlusvorm tähendab, et ligipääs detailsetele andmetele ja teenustele (sh võimalik ligipääs hangetele) sõltub partnerluse liikmestaatuse olemasolust, mis võib väiksemad riigid jätta ebasoodsasse olukorda.

Eesti ei ole seni partnerluses osalenud mitte huvi puudumise, vaid piiratud haldus- ja tehniliste ressursside tõttu, samal ajal kui Eesti ettevõtetele ja teadusasutustele on olemas kompetents, mis võiks tugevdada Euroopa SST teenuseid.

Seega tuleb kosmose jälgimise ja seire osalemismudeli ja sellega seotud rakendusaktide puhul pöörata tähelepanu, et see ei paneks osasid liikmesriike ebasoodsamasse olukorda ega piiraks nende võimalusi panustada, teenuseid kasutada ja vastavates hangetes osaleda.

Peame oluliseks, et partnerlus oleks paindlikum ja võimaldaks liikmesriikidel järk-järgult ning erinevate kompetentsidega panustada, sh tarkvara, andmetöötluse või teenuste komponentidega.

5.6.6 Toetame Euroopa Liidu ambitsiooni tagada autonoomne, usaldusväärne ja kulutõhus ligipääs kosmosele. Samas leiame, et Euroopa Liit peab kanderakettide turul osalema eelkõige targa tellijana ja soodustama sektoris erasektori innovatsiooni ja konkurentsi teket. Toetame ühtse kanderakettide juhtorgani loomist Euroopa Liidu tasandil, mille otsustusprotsessides on tagatud liikmesriikide kaasatus ja läbipaistvus.

Selgitus: Määruse artikkel 65 puudutab juurdepääsu kosmosele, mis tähendab võimet startida ja transportida kosmosesüsteeme nii kosmosesse, kosmoses kui ka kosmostest. Eesti toetab ELi strateegiat tagada autonoomne, usaldusväärne ja kulutõhus ligipääs kosmosesse, lähtudes liidu julgeolekuhuvidest ja strateegilisest autonoomiast.

Eesti jaoks on oluline, et EL-i kanderakettide sektoris tehtavad otsused ja investeeringud lähtuksid liidu tegelikest vajadustest ning oleksid läbipaistvad ja kulutõhusad. Sellest lähtuvalt toetame ettepanekut leppida kokku ühtne kanderakettide juhtorgan (*steering board*) ELi tasandil.

Toetame artikli 65 põhimõtteid, mis rõhutavad EL-i rolli kanderaketi teenuste hankimisel ja liidu vajaduste koondamisel - EL peaks tegutsema eelkõige kui tark tellija, hankides kanderaketi teenuseid turult, eelistades erasektori innovatsiooni ja konkurentsi ning vältides ressurside suunamist üksikute liikmesriikide või riiklike huvide toetamiseks.

Eesti seisukohast ei oleks otstarbekas EL eelarvest rahastada kanderakettide teadus- ja arendustegevust, taristu ehitust ega jooksvat hooldust, kuna need tegevused võiksid jääda erasektori ja riiklike tellimuste kanda. Tehnoloogilise arendustegevusega tegeleb täna ESA, kellel on olemas selleks vajalik pädevus ja võimekus.

Eesti ei näe vajadust, et EL hakkaks ESA funktsioone dubleerima. EL-i roll võiks piirduda vajaduspõhise teenuse hankimisega, mitte arendus- või taristuinvesteeringute otsese rahastamisega. Selline lähenemine aitaks hoida ressursikasutuse tõhusana ning soodustaks erasektori innovatsiooni ja konkurentsi.

5.6.7 Kosmoseettevõtluse ja -majanduse arendamiseks on oluline toetada idu- ja kasvuettevõtteid ning pöörata tähelepanu oskuste arendamisele. Eelkõige peaks Euroopa Liit kosmosetööstuse ja -teenuste tellijana täitma ankurkliendi rolli, tugevdama kohalikke ökosüsteeme ja tagama turule juurdepääsu. Eelistame, et kosmosetaristu rajamine või tootmisvõimekuse loomine toimuks turupõhiselt ja Euroopa Konkurentsivõime Fondi toel tehtud investeeringud peavad olema hästi põhjendatud.

Selgitus: Määruse artikkel 66 käsitleb kosmosesektori ärilist kasutamist ja kosmosemajandust. Peame oluliseks, et EL toetaks iduettevõtete loomist ja kasvu, pakkudes investeerimisvõimalusi ettevõtetele varajases ja kasvufaasis ning soodustades ettevõtjate ligipääsu kapitalile.

Tööjõu arendamine, sh oskuste tõstmine, vahetusprogrammid ja kosmosevaldkonna haridus, on olulised, et tagada sektori jätkusuutlikkus ja innovatsioon. Näiteks arendavad Eesti ülikoolid kosmoseküberturbega seotud õppekavasid, mis on ainulaadsed Euroopas.

Ankurkliendi mudel, kus EL ise on tellijaks, on väga mõistlik ja võiks olla fondimääruses selgemalt esile toodud. ELi roll peaks keskenduma lõpptoodete ja teenuste tellimisele, mitte kallite tehase- või taristuinvesteeringute otse soetamisele, vältides ressursi raiskamist taristule, mida tegelikult ei kasutata.

Eesti toetab kohalike kosmose ökosüsteemide tugevdamist, sünergia loomist olemasolevate võrgustike ja tugistruktuuridega ning ettevõtluse ja innovatsiooni edendamist tehnoloogiaülekande, inkubatsiooni ja kiirendi teenuste kaudu.

Ühtse Euroopa kosmoseturu loomine on oluline eesmärk, kuid selle praktiline rakendamine vajab veel täpsustamist, et tagada tõeline turu avatus ja ettevõtjate ligipääs.

5.6.8 Vajalik on Euroopa Liidu tehnoloogiasuveräänsuse tugevdamine ja sõltumatuse suurendamine, sealhulgas kriitiliste tehnoloogiate ja toormete vallas. Peame oluliseks, et Euroopa Konkurentsivõime Fond panustaks strateegiliste tehnoloogiate arendamisse, standardimisse ja turuletoomisse, sealhulgas kahese kasutusega lahenduste arendamisse, mis toetavad nii tsiviil- kui ka julgeolekuvaldkonda. Kosmosevõimekuste arendamisel toetame määruses esitatud küberjulgeoleku ja tehisintellekti valdkondade esiletõstmist, arvestades nende kasvavat strateegilist ja majanduslikku tähtsust ning Eesti ettevõtete potentsiaali nendes valdkondades.

Selgitus: Määruse artikkel 67 käsitleb ELi suutlikkust arendada ja kasutada strateegilisi kosmosetehnoloogiaid viisil, mis vähendab sõltuvust kolmandatest riikidest ning tugevdab liidu autonoomiat.

Eesti toetab selle komponendi eesmarke, kuid rõhutab vajadust tagada, et tegevused oleksid kooskõlas juba olemasolevate ELi ja ESA programmidega ning vältida tuleb dubleerimist, eriti kosmosevõimekuste arendamisel, mida ESA on juba süsteemselt käsitlenud. Eelistame, et uute võimekuste arendamine toimuks tihedas koostöös ESAGA, kasutades ära olemasolevaid mehhanisme ja kogemusi.

Peame oluliseks, et artiklis käsitletud küberjulgeoleku ja tehisintellekti valdkonnad oleksid selgemalt esile toodud, kuna need on võtmetähtsusega nii Euroopa strateegilise autonoomia kui ka majandusarengu seisukohalt. Eesti ettevõtetele on neis valdkondades olemas arvestatav potentsiaal, mistõttu on oluline, et EKF looks neile ligipääsu rahastuse taotlemisele ja turule.

Toetame ka standardimise ja sertifitseerimise tegevuste ning testimis- ja andmetöötlustaristu kättesaadavuse parandamise, mis on vajalikud uute tehnoloogiate usaldusväärseks kasutuselevõtuks. Selleks on tarvis EKFi toetuse taotlemise võimaldamist. Samuti peame oluliseks, et rahastuse kavandamisel kasutatakse võimalusi geograafilise tasakaalu ning paindlikkuse saavutamiseks, et toetada ka väiksemaid liikmesriike ja VKEsid, sealhulgas individuaalseid projekte väljaspool suuri konsortsiume.

ELi tehnoloogilise suveräänsuse suurendamise eesmärgil on kosmosesektori spetsiifiliselt lisatud ka ELi ettevõtete eelistamise võimalusele viitavaid sätteid artikli 69 lõikesse 3. Lähtekohaks on, et kosmoseprogrammides osaleva ettevõtte asukoht ja juhtimisstruktuur on liikmesriigis ning kõiki asjaomaseid tegevusi teostatakse samuti ühes või mitmes liikmesriigis ehk ei olda kolmanda riigi või kolmanda riigi üksuse kontrolli all.

Kuna need sätted võivad hõlmata kosmoseprogrammide olulisi (sh ka Eesti) ettevõtteid, siis on olulised ka artikli 69 lõigetes 5 ja 7 ette nähtud erandid, juhtudeks mil nimetatud osalemise põhitingimusi koheselt ei täideta.

5.6.9 Mitmekesistamaks Euroopa kosmosesektorit tuleb tugevdada määruse sätteid, mis parandavad peatöövõtja kontserni mittekuuluvate väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate võimalusi piiriüleseks osalemiseks kosmose ökosüsteemis.

Selgitus: Soovime määrusesse artiklis 72 tugevamat sõnastust eesmärgiga, et avaliku sektori hankija peab tagama, et 30% üle 10 miljoni euro suuruste hangete väärtusest läheks läbi allhangete peatöövõtja kontserni mittekuuluvatele ettevõttele, eelkõige VKEdele teistest liikmesriikidest.

Praegune määruse sõnastus ei aita piisavalt kaasa Euroopa kosmosesektori mitmekesistamisele. Samasugune 30% eesmärk oli sees ka eelmises programmis, samas selle tulemused on pigem küsitavad. Eesti majandusüksuste kaasamisele see otseselt kaasa ei aidanud.

Senise kogemuse ja õppetundide kohta on oluline Euroopa Komisjoni kaudu infot ja andmeid küsida ning neid kasutades kaaluda sõnastuse ja tingimuse kohendamist, et seniseid vigu vältides soovitud tulemusi saavutada.

ARVAMUSE SAAMINE JA KOOSKÕLASTAMINE

Määruse eelnõu esitati arvamuse andmiseks kõigile ministeeriumidele ja Riigikantsleile ning huvigruppidele, kelle nimekiri on esitatud lisas 1. Lisaks tutvustati eelnõud huvigruppidele suunatud webinaril 8.10.2025 ja partnerpäeval 15.10.2025, kus toimusid ka lauaarutelud.

Tagasisided edastasid Justiits- ja Digiministeerium, Rahandusministeerium, Kliimaministeerium, Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Kaitseministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium ja Kultuuriministeerium.

Saabunud sisendid ja hinnangud nendega arvestamise kohta on esitatud kaasamise tabelis (Lisa 2).